

RYTMICKÝ FAKTOR V LINEÁRNÍ ORGANIZACI STAROSLOVĚNSKÉ VĚTY

Radoslav VEČERKA, Brno

§ 1. 1. Lineární organizace věty záleží v umístění větných komponentů jednak v rámci věty jako celku, tj. na jejím počátku (v pozici incipitní), na jejím konci (v pozici finitní) nebo uvnitř věty mezi těmito krajními póly (pozice mediální nebo centrální), jednak ve vztahu k jiným komponentům téže věty, a to z hlediska jejich vzájemného pořadí (antepozice a postpozice), ale zčásti i z hlediska jejich vzájemné vzdálenosti (pozice kontaktní a distantní) (STRAKOVÁ 1970).

Lineární organizaci stsl. věty určovaly obecně faktory rytmické a strukturně gramatické, dále pak funkční perspektiva výpovědi (neboli tzv. aktuální členění věty) a uplatňovaly se při ní i zřetele stylistické (TRÁVNÍČEK 1937; MATHESIUS 1941).

Součástí lineární organizace věty je i její segmentace na promluvové úseky, takty (v rovině výslovnostní) a na syntagmatické páry, grupy (v rovině syntaktických vztahů). Ale na rozdíl od popisu »pozice« (incipit – centrum – finále, ante – post, kontakt – distance), která je jevem jazykově ontologickým, tj. je objektivní vlastností jazykových projevů, představuje popis »segmentace« psaných textů starého jazyka aspekt pouze gnozeologický, tj. odhaluje eventuelní různé interpretační možnosti toho, co bylo objektivně v projevech formulováno s komunikativním cílem zcela jednoznačným (nebereme-li v úvahu záměrné »pýtické« dvojsmysly založené na možnostech různé segmentace lineárního řetězce lexikálních jednotek v textu).

Lineární organizace konkrétních výpovědí se nemusela realizovat vždy jen jedním způsobem; mluvčímu se i při formulování téhož komunikovaného obsahu často nabízelo více možností, a to nejen proto, že dveře různým výsledným řešením otvírala kolize jednotlivých faktorů mezi sebou navzájem, nýbrž i proto, že se ani jednotlivé faktory neuplatňovaly většinou v podobě striktních jednoznačných pravidel, nýbrž spíše v podobě celkových alternativních tendencí.

2. Z hlediska genetického se stsl. lineární organizace věty, zachovávající v podstatě stav pozdně praslovanský jihoslovanské (balkánské) teritoriální příslušnosti a upravený zčásti vlivem řeckých literárních předloh, jeví jako konglomerát postupů zděděných z různých prehistori-

ckých vývojových stadií. Jestliže historické ide. jazyky vykazují značnou různost v typu lineární organizace věty (ERHART 1982, s. 227-228), neboť v některých je běžné incipitní postavení verba finita, v jiných pak jeho pozice finitní nebo pozice centrální po subjektu, je to už pravděpodobně výsledek vývoje z prapůvodní větné stavby uvolněné, výpovědně nekompatní a gramaticky neformalizované – již se ovšem můžeme pouze dohadovat; jejím pozůstatkem by mohlo být incipitní postavení verba finita jakožto jeden z projevů jeho komplexní syntaktické autonomnosti vůbec (HAVRÁNEK 1971). Tendence k těsnějšímu vnitřnímu sepětí větných komponentů a jisté výstavbové formalizaci věty jako gramaticky uzavřené výpovědní jednotky textu se pak projevila v její výstavbě rámcové, záležející – nejvýrazněji v hetitštině a latině – v konsekventním, více méně pravidelném a závazném využití prostředků a postupů dříve jen fakultativních, a to ve finitním postavení verbálního predikátu a v postavení vztahujících se k němu enklitik odtržené (distantně) od něho v čele věty za prvním přízvučným slovem nebo grupou (WACKERNAGEL 1892). Faktory »rytmické« se tak ve svých vývojových východiscích nedají oddělit od »strukturně gramatických« (KURZOVÁ 1981, s. 57-58), i když se při vývoji do slovanštiny, v níž se nadto finitní postavení verba finita pravidlem nestalo, změnil jak původní repertoár enklitik, tak i princip jejich umísťování ve větě (TRÁVNÍČEK 1926; JAKOBSON 1933; KORTLANDT 1979). A vývojově nejmladší slovosledný typ představuje pak pořadí »gramatický subjekt – predikát«, které se posléze – po vývojové fázi fakultativní – stalo dominantním strukturním znakem gramatické stavby těch ide. jazyků, které – teprve v mladších vývojových obdobích – přešly typologicky od syntetismu k analytismu; v slovanštině k této gramatikalizaci uvedeného slovosledného schématu v souladu s jejím flexivním typem zprvu nedošlo, sled S – P se v ní objevoval jen jako fakultativní; gramatikalizuje se teprve v mladších vývojových fázích bulharštiny a makedonštiny v souvislosti s jejich typologickou přeměnou v jazyky s analytickou stavbou.

Proklize

§ 2. Rytmický faktor se v lineární organizaci stsl. věty uplatňoval při postavení nepřízvučných slov v proklizi a enklizi. Nepřízvučnost daných slov je v staroslověněštině jen hypotetická; předpokládáme ji na základě faktů komparatistických (BERNEKER 1900; DANEŠ 1959).

Proklize, tj. spojování nepřízvučného slova v jednu výslovnostní jednotku s následujícím slovem přízvučným, a tedy postavení takové předklonky (proklitiky) v kontaktní antepozici, je v staroslověněštině charakteristická pro záporky *ne*, *ni*, pro předložky a pro některé spojky a partikule.

§ 3. 1. Zápornka *ne* stojí v proklizi, tj. v kontaktní antepozici buď k některému vět-nému členu, jehož se popření bezprostředně týká, jako tzv. zápornka členská, např. J 2.12 *i tu ne mnogy dñni přebystz Z, M – οὐ πολλὰς ἡμέρας*; Supr 551.13-14 *ne mene radi blagodat b(o)zija sɛtvori se čudo*, nebo tvoří výslovnostní jednotku s vět-ným predikátem jako tzv. zápornka větná, např. Ps 105.11 *ni edinz otz nichz ne izbystz Sin – οὐχ ὑπελειφθη*; Supr 351.24 *ne bē jei vrēmz plodz sɛtvoriti – οὐχ ἔτι ἦν αὐτῆς καιρός*.

2. V přísudku tvořeném opisnými tvary slovesnými, tj. spojením l-ových participií s finitními tvary pomocného slovesa *byti* je záporka *ne* zpravidla antepoňována celé perifrázi.

2. 1. Spojení negativní partikule *ne* s tvary opisného préterita (perfekta) tvořeného přezentními tvary slovesa *byti* (*jesmь, jesi* atd.) a l-ovým participiem slovesa významového by bylo hypoteticky možné ve čtyřech lineárně odlišných typech:

- a) **něsmь prišьlъ* // **ne (...)* *jesmь prišьlъ*
- b) **jesmь ne prišьlъ*
- c) **ne prišьlъ jesmь*
- d) **prišьlъ něsmь* // **prišьlъ ne (...)* *jesmь*

Z nich typ d) není v kánonu realizován vůbec, typ b) pak pouze se slovesem *dokonyčati*, srov. Mt 19.20 *česo esmь ešte ne dokonyčalъ* M, A, jinak S — *τί ἐτι ὑστερῶ*; Mc 10.21 *edinogo esi ne dokonyčalъ* Z, M — *ἐν σε ὑστερεῖ*, takže nelze vyloučit možnost, že tu máme před sebou vlastně sloveso »opakokladné« *nedokonyčati*, zvl. když též SLOVNÍK prosté *dokonyčati* bez *ne-* vůbec nezaznamenává.

Daleko nejčastější je typ a), doložený v kánonu více než v sedmi desítkách dokladů, např. L 8.52 *něstъ umrěla děvica* Z, M, A, S — *οὐκ ἀπέθανεν*; Ps 9.11 *ěko něši ostavilъ vьziskajōštichъ tebe* Sin — *ὅτι οὐκ ἐγκατέλιπες τοὺς ἐκζητοῦντάς σε*; Supr 445.30 *niktože jeho ně vьzělъ* — *οὐδεὶς αὐτὸν ἦρε*. Jeho varianta se záporkou *ne* v distantním postavení od pomocného slovesa *byti* se objevuje v záporu nevětném, takže de facto není případem negativního slovesa, srov. Cloz 9a 7-8 *ne togo esi obidělъ* — *οὐκ ἐκείνον ἠδίκησας*.

Typ c), nezapočítáme-li doklady se slovesem *nedokonyčati*, srov. L 18.22 *ešte edinogo ne dokonyčalъ esi* Z, M, A, S — *ἐτι ἐν σοι λείπει*, ani doklady se záporu nevětným, jako Supr 165.7-8 *ne tьčьjъ bogy přěobidělъ jesi*, je počtem dokladů doložen ve srovnání s typem a) přibližně v poměru 1:4, např. Ps 93.1 *b(og)ъ mьstii ne obinqlъ sьj estъ* Sin — *ὁ θεὸς ἐκδικήσεων ἐπαρρησιόσατο*; Cloz 8b 35-36 *ne oslabilъ estъ i umrěti* — *οὐδ' ἀποθανεῖν (...) παρητήσατο*; Supr 475.10-11 *i ne uvědělъ jesi byvъšaago vь nětъ*.

Záporné tvary tohoto préterita ve 3. os. sg. bez pomocného slovesa *byti*, s pouhým l-ovým participiem, se v této souvislosti ovšem neberou v úvahu.

Vcelku tedy platí pro opisné préteritum pravidlo, že záporka *ne* je danému tvaru antepoňována jako celku bez ohledu na vzájemný sled jeho složek (tj. pomocného slovesa a l-ového participia).

2. 2. Spojení negativní partikule *ne* s tvary opisného kondicionálu tvořeného kondicionálovými (nebo aoristovými) tvary pomocného slovesa *byti* (*bimь*, *bi* atd. nebo *bychъ*, *by* atd.) a l-ovým participiem slovesa významového *by* bylo hypoteticky možné ve čtyřech lineárně odlišných typech:

- a) **ne bimь / ne bychъ prišьlъ*
- b) **bimь / bychъ ne prišьlъ*
- c) **ne prišьlъ bimь / bychъ*
- d) **prišьlъ ne bimь / ne bychъ*

Poslední z nich (d) není v kánonu vůbec doložen a nebyl patrně ani možný. Jediný doklad, který by k němu zdánlivě patřil, je ve skutečnosti odlišný a nespadá do žádného z uvedených čtyř typů: obsahuje nominální predikát bez kopuly, tj. bez l-ového participia slovesa *byti*, srov. L 16.12 *ašte vъ tuždemъ vъrьbni ne biste Z, ne byste M* – *καὶ εἰ ἐν τῷ ἀλλοτρίῳ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε*.

Typ c) je v kánonu ojedinělý. Je doložen na dvou místech v evangelním textu, srov. L 12.39 *i ne dalъ bi rodъkopati domu svoego M, A, S* – *οὐκ ἄν ἀφῆκεν διορυχθῆναι τὸν οἶκον αὐτοῦ*; J 9.33 *ne mogъ bi tvoriti ničesože Z, M, A* – *οὐκ ἠδύνατο ποιεῖν οὐδέν* a v dalším dokladu kondicionálu pasivního, tj. s participiem n-ovým (na místě participia l-ového v kondicionálu aktivním), srov. J 18.36 *da ne předanъ bimь i judeomъ Z, M, A, S* – *ἴνα μὴ παραδοθῶ τοῖς Ἰουδαίοις*.

Typ b) je sice doložen bezpečně, ale jen v nečetných dokladech. Obvyklý je sled *bi/by ne* v kontaktu nebo *bi/by (...)* *ne* s negativní partikulí distantně situovanou po *a*, tedy ve více méně ustáleném obratu *a bi/by ne* nebo *a bi/by (...)* *ne*, který je doložen několikrát v Supr, srov. 303.12–13 *a by bo ne molilъ sę ne by vъstavilъ mrъtvaago* – *εἰ μὴ γὰρ προσήξατο*; 23.2–3 *abychomъ ne izbĕgli i tebe by požeĕlъ* – *εἰ μὴ ἐφύγομεν* (viz ještě 23.1, 368.6). Ojediněle se objevuje i v konstrukcích jiných, zvl. též po *ašte*, ale nejen po něm, např. Mt 26.24 *ašte sę bi ne rodilъ č(lonъ)kъ tъ Z, M, A, by S* – *εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος*; Supr 165.14–15 *ašte bo bychъ ne vědĕlъ ježe glagolъtъ* (ze Supr srov. ještě 167.26, 410.12, 428.14, 526.18). A doložen je konečně i ve zvláštním dokladu s (funkčním) kondicionálem slovesa *byti* a infinitivem slovesa významového (a s elipsou l-ového participia slovesa *byti*: *bylo*) ve voluntativně modalitní konstrukci *»jestъ/ (kondic.) bylo by + dat. + inf.«*, srov. Supr 508.6–7 *jegože by vъsĕmъ namъ ne pogrĕšiti* – *ἥς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν*.

Charakteristickým dokladem vztahu typu b) k typu a) je varianta z evangelních kodexů L 4.42 *da bi ne ošьlъ otъ nichъ Z, da ne bi otъšelъ otъ nichъ M* – *τοῦ μὴ πορεύεσθαι ἀπ' αὐτῶν* a varianty k dokladu ze Supr 526.18–19 *ašte bo by ne bylo pokajanjъ* – *εἰ γὰρ μὴ ἦν μετάνοια* v paralelním znění téhož kodexu 527.1 *ašte ne by bylo pokajanjъ* a 527.3 *ašte ne by pokaanjъ bylo*.

Typ a) je nejobvyklejší, je v kánonu doložen skoro ve stovce dokladů a tvoří téměř devět desetin všech případů se záporným kondicionálem, např. J 18.30 *ne bi-chomъ прѣдали ego tebѣ Z, ne bimъ M, A, ne bychomъ S* – οὐκ ἂν σοι παρεδώκαμεν αὐτόν; J 15.24 *ašte děla ne bimъ sъtvorilъ vъ nichъ. (...) grěcha ne bо iměli Z, M, ne bychъ (...) ne byšъ S* – εἰ τὰ ἔργα μὴ ἐποίησα ἐν αὐτοῖς (...) ἁμαρτιῶν οὐκ εἶχουσαν; Supr 499.3–4 *ašte ne by obiskalъ ne by tako vĕrovalъ* – εἰ δὲ μὴ ἐψηλάφησεν, οὐκ ἂν οὕτως ἐπίστευσεν; Cloz 5a 4 *ašte ne bi samъ chotělъ (jelyma ašte bi samъ ne vъschotělъ HomMih)* – ἀπεῖχε τοῦ δουνηθῆναι.

Sekvence *ne bi/by* je zachována i v kondicionálu pasívním, jehož jádrem je participium trpné (a nikoli l-ové jako v kondicionálu aktivním), srov. J 19.11 *ašte ne bi ti dano sъ vyšъ Z, M, A (2x), by S (2x) ei μὴ ἦν δεδομένον σοι ἄνωθεν*, i v kondicionálním obratu s predikátem nominálním bez kopuly (tj. bez jejího l-ového participia), srov. L 16.11 *ašte ubo vъ nepravdъnĕmъ žitii ne biste vĕrni Z, ne byste M* – εἰ οὖν ἐν τῷ ἀδίκῳ μαμωνᾷ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε.

Kontakt zápornky *ne* s tvary (funkčního) kondicionálu pomocného slovesa *byti* je ve zcela ojedinělých případech přerušen jiným větovým členem (i když nejde o negaci členskou), např. Ps 123.2 *ěko ašte ne g(ospod)ъ bi bylъ vъ nasъ Sin* – εἰ μὴ ὅτι κύριος ἦν ἐν ἡμῖν.

I v záporném opisném kondicionálu se tedy projevuje silná tendence k postavení zápornky *ne* do antepozice k danému tvaru jako celku, bez ohledu na vzájemný sled jeho komponentů (tj. funkčního kondicionálu pomocného slovesa *byti* a l-ového participia), i když ne s tou důsledností jako u opisného préterita (viz výše bod 2.1.): typ b) se sledem »*bi/by ne* + l-ové participium« je u opisného kondicionálu přece jen doložen, třebaže v silné menšině; a naopak typ c) se sledem »*ne* + l-ové participium + pomocné sloveso« je sice doložen – jako menšinový – u opisného préterita i u opisného kondicionálu, ale u opisného préterita je přece jen relativně častější.

3. V přísudku tvořeném verbonominální perifrází stojí zápornka *ne* u nominálního komponentu, je-li tvaru slovesnému anteponován, tedy v pořadí u prvního členu perifráze, např. L 18.20 *ne přěljuby sъtvori (...) ne lъžesъvĕdĕtelъ bōdi Z, M, A, ni lъži sъvĕdĕtelъ bōdi S* – μὴ μοιχεύσης (...) μὴ ψευδομαρτυρήσης (ale srov. s opačným sledem komponentů verbonominální perifráze VC 15, Lavrov 29.9 *ne stvoriši preljuby*).

4. Kontakt zápornky *ne* se slovesem mohl být přerušen enklitickou partikulí, nikoli však enklitikem zájmeným (viz níže).

5. 1. Pevné bylo spojení negativní partikule *ne* s adverbium *u/ju*, takže v staroslověnině vznikla fixní sekvence *ne u/ne ju*, která stála jak v kontaktu se slovesem, např. J 8.20 *ěko ne ju bĕ prišla godina ego Z, ne u M, A* – ὅτι οὕτω ἐληλύθει

ἡ ὥρα αὐτοῦ; Supr 399.30 *ne ju načerchomъ glagolati o zavisti* – οὐπω ἠρξάμεθα λέγειν (...) τὴν κακίαν, tak i distantně od něho, např. Cloz 9a 2 *ne u tebe raspelъ estъ* – οὐδέπω γὰρ ἔτρωσε; Supr 397.6-7 *ne ju jeste szzbrna srybdьčnaago tnyda imějōšte* – μήπω τὸν κόκκον (...) ἔχοντας.

5. 2. Sekvence *ne u / ne ju* byla do té míry fixní, že pokud stála ve větěném incipitu, následovaly větěné enklitické partikule *li* a *bo* až po ní, např. Mt 15.17 *ne u li rozuměvaete Z, ju M* – οὐπω (/ / οὐ) νοεῖτε; J 3.24 *ne u bo bē vsaždenъ vъ temьnicъ ioanъ M, A* – οὐπω γὰρ ἦν βεβλημένος εἰς τὴν φυλακὴν Ἰωάννης; Supr 122.29-30 *ne u bo bēaše dotolē vidělъ aǵgela* – οὐπω γὰρ ἦν ἕως τοῦ νῦν θεαόμενος ἄγγελου.

5. 3. Zafixovanost spojení *ne u / ne ju* vedla dokonce k tomu, že se po *něstъ = *ne (j)estъ*, za nímž mělo následovat *u/ju*, negativní partikule *ne* ještě jednou – redundantně! – opakovala, aby tak zůstalo zjevné *ne u / ne ju*, srov. Mc 11.2 *na nemъže něstъ ne u niktože otъ č(lově)kъ vьsělъ Z, M* – ἐφ' ὃν οὐδεὶς οὐπω ἀνθρώπων ἐκάθισεν. Podobně k dokladu J. 11.30 *ne u že bē is(us)ъ prišelъ vъ vesъ A* – οὐπω δὲ ἐληλύθει ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν κώμην, se ve variantách, v nichž se *u* dostalo až za negované pomocné sloveso a partikuli *že*, tedy za *ne bē že*, opakuje před ním znovu – a redundantně – *ne*, srov. týž verš v Z, M, S: *ne bē že ne u is(us)ъ. prišelъ vъ vesъ (v S ju)*.

5. 4. V kánonu je doložen jediný doklad se sledem *u ne*, srov. Supr 462.9-10 *prosvětilъ jestъ tělu. u ne božьstvu razlōčenē sqšti* – σώματος, ἀλλ' οὐ θεότητος ἀπηνλλαγγμένης.

§ 4. 1. Rovněž zápornka *ni* – kromě případů, v nichž má funkci samostatné negace větěné – může stát prokliticky u některého větěného členu, a to s významem negace vytčené, zdůrazněné, např. Mt 8.10 *ni vъ i(zdrai)li toliky věry ne obrētъ Z, M, A, S* – οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν εὔρω, nebo u dalších negovaných přísudků po přísudku popřené již partikulí *ne*, např. Mt 6.26 *kako ne sějōtъ ni žbīqōtъ. ni szbirajōtъ Z, M, A, S* – οὐ σπείρουσιν οὐδὲ θερίζουσιν οὐδὲ συνάγουσιν.

2. Popírá-li *ni* děj slovesa vyjádřeného tvarem opisným, zaujímá antepozici k danému obratu jako celku (a nestojí tedy mezi jednotlivými členy perifráze) bez ohledu na to, je-li l-ovému participiu pomocné sloveso anteponováno, např. L 6.3 *ni li sego este čblъ Z, M, A* – οὐδὲ τοῦτο ἀνέγνωτε, nebo postponováno, např. Supr 475.10-11 *i ne uvěďtělъ jesi bynъšaago vъ němъ. ni li zvęgoma slyšalъ jesi*.

3. Pokud tvoří *ni-* součást záporných zájmen *nikato(že)*, *nikyize* atp., bývá v předložkovém pádu od svého základu předložkou odděleno, např. Supr 169.17-18 *i ni k̄z komu že ničsože rekz* – καὶ μηδενὶ μηδὲν εἰρηκώς (podrobněji viz níže § 5.5.).

§ 5.1. Předložky – i dvojslabičné – tvoří výslovnostní celek se svým jménem nebo s první částí jmenné grupy následující za předložkou. Dokládají to jevy z mezislovné fonologie jako prodlužování jerů na konci předložek v pozici před následujícím *i-* (= *ji-*, *jb-*), např. Ps 29.10 *vy-ist̄l̄en̄e* Sin, J 8.44 *vy-istin̄ē* M, *vz istin̄ē* Z, A, Cloz 10a 17 *ky-ispravl̄en̄ju*, respektive už i vokalizace jerů, např. Ps 101.3 *ko mn̄ē* Sin, apod. (VAILLANT 1952, 408).

2. Je-li předložkový pád jména rozvit kongruentním atributem, stojí předložka v kontaktní antepozici s prvním členem daného syntagmatu bez ohledu na to, jde-li o určené jméno (s atributem postponovaným), např. L 9.48 *priimet̄z otroč̄e se vz im̄e moe* Z, M – ἐπὶ τῶ ὀνόματι μου; Supr 106.18-19 *za selo moje iskupich̄z s̄e k̄esaru*, nebo o anteponovaný mu atribut, např. Mt 26.55 *po v̄s̄e d̄'ni s̄ed̄ech̄z s̄z vami* Z, M, A, S – καθ' ἡμέραν; Cloz 10b 34-35 *ne v̄z̄vri že na židov̄skoj̄z z̄lo-b̄q* – πρὸς τὴν τῶν Ἰουδαίων πονηρίαν.

U obou členů atributivního syntagmatu se předložka opakuje jen zcela ojediněle, srov. Supr 294.9-11 *pobes̄eduješ̄i k̄z č̄r̄n̄b̄cu iohanu k̄z ml̄č̄alivuumu* – τῶ ἀββᾶ Ἰωάννη τῶ ἡσυχαστῆ.

3.1. Předložku odděluje od jména, s nímž tvoří morfologickou jednotku, též jménu anteponovaný atribut inkongruentní a předložka pak tvoří výslovnostní celek s jeho jmennou nebo adverbialní částí, přestože s ní netvoří celek gramatický, např. Supr 242.14-15 *iže vz mojej̄e q̄troby postel̄i igraje* – ὁ εἰς ἐμῆς κοιλίας κοιτῶνα σκιροβατῶν, kde jde o gramatický celek (předložkový pád) *vz postel̄i*, ale o výslovnostní celek *vz mojej̄e (q̄troby)*. Srov. i mimo kánon Bes 19.92a 22 *iže ubo (...)* o *d(u)š̄b̄ priob̄r̄etenije. k̄z g(ospo)di pomys̄lejt̄b̄* – lucra dominica cogitant (tj. vlastně o *priob̄r̄etenije duš̄b̄*).

3.2. Spojuje-li se takto předložka ve výslovnostní celek se jménem, s nímž nevytváří bezprostřední celek gramatický, vzniká nepravá předložková vazba. Z hlediska adresáta projevu je nemožnost gramatického spojení předložky se jménem (jmenným syntagmatem), s nímž tvoří sice jednotku výslovnostní, nikoli však gramatickou, evidentní v případech, kdy je jméno stojící kontaktně po předložce v jiném pádu, než se kterým se předložka může pojit, srov. v citovaných dokladech *vz* nebo *o* před genitivem, s nímž se tyto předložky pojit nemohou. Zato v případech, v nichž kontaktně po předložce stojí jméno v pádu, který spojení s danou předložkou připouští (ale gramatický celek s ní netvoří), vzniká nepravá předložková vazba mylná, např. Euch 28b 3 *mol(itva) nad(̄z) glavojo boleš̄tem̄b̄*, tj. vlastně – analyzováno do syntagma-

lických dvojic – *molitva nadъ bolęstemъ, nadъ bolęstemъ glavojъ*, kde instr. *glavojъ* je závislý na participiu (v substantivní funkci) *bolęi*, tedy *bolęi glavojъ*, zachovávajícím vazbu slovesa, od něhož je tvořeno: *bolęti glavojъ*. Protože však *nadъ* se pojí mj. i s instrumentálem, vzniká při kontaktu *nadъ + glavojъ* nepravá předložková vazba mylná. Je to formulace stylisticky neobratná.

3. 3. Jako stylisticky méně zdařilá se dále jeví i taková lineární organizace věty, při níž je mezi předložku a její jméno umístěn rozvíjející výraz vyjádřený rovněž předložkovým pádem jména, takže se tak do bezprostředního kontaktu dostávají dvě různé předložky, např. Supr 123.16–17 *glagolętzъ kъ o desnojъ stojęštiiimi* (sic pro *-iimъ*) – λέγει τοῖς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ.

4. 1. Vystupuje-li předložkový výraz ve větě jako její člen několikanásobný, jehož jednotlivé složky jsou spojeny kopulativním vztahem, a to buď asyndeticky, nebo spojkami *i*, *ni*, *ili*, stojí předložka u prvního členu závazně, u druhého a dalších pak se opakovat nemusí, ale může.

V staroslověnštině se u několikanásobných větných členů předložka většinou opakuje; je tomu tak vesměs v těch případech, kdy pro to nachází oporu v řecké předložce (opakuující předložku nebo příslušnou předponu), jako např. Euch 5a 16–20 *da imotъ jъ (...) kъ balovanъju vrędomъ. kъ s(ve)tyni domomъ. kъ v'sękoi polъzi podobъnjъ* – πρὸς ἰατροῦσαν (...) πρὸς ἀγιοσμὸν (...) πρὸς πᾶσαν ὠφέλειαν; Euch 12b 5–7 *sęjřštju sęmę na rodъ. i na podobie* – κατὰ γένος καὶ καθ' ὁμοίωτητά; Supr 354.16–17 *slovo o alkanii i o iosifę i o porę i o danvdę* – περὶ νηστείας, καὶ εἰς τὸν Δαυὶδ, καὶ περὶ πρεσβυτέρων, καὶ εἰς τὸν Ἰωσήφ; Euch 98a 22–23 *bes poroka i be-sъ-blazna g(ospod)ju ro(molimъ sę)* – ἀμέμπτως καὶ ἀκατακρίτως; Supr 442.2 *i bez domu. i bez grada bynъše* – καὶ αἰκοὶ καὶ ἀπόλιδες.

Viz též mimo kánon Pr 4.27 *ni ukloni sę ni na desno ni na šue* Grig, Zach – εἰς τὰ δεξιὰ (...) εἰς τὰ ἀριστερά; Ap 6.15 *skryša sę vъ peřterachъ. i vъ kameni gorъstęmъ* Rumj, u (...) i u Hval – εἰς τὰ σπήλαια καὶ εἰς τὰς πέτρας.

Ale je tomu tak často i tehdy, když se v řeckých předlohách u druhého a dalšího několikanásobného členu předložka už neopakuje, např. L 22.35 *posъlachъ vy. bezъ vъlagališta i bes piry. i be-s-arogъ* Z, M – ἀπερ βαλλαντίου καὶ πήρας καὶ ὑποδημάτων; Mt 10.11 *vъ nъže koliždo gradъ li vъ vъsъ vъnidete* Z, M – εἰς ἣν δ'αὖ πῶλον ἢ κώμην εἰσεέλθητε; L 2.44 *i iskaasete ego vъ roždenii. i vъ znanii* Z, M, A, S – ἐν τοῖς συγγενοῦσιν καὶ τοῖς γνωστοῖς; Ps 40.2 *blaženъ razumęnavę na ništa i na uboga* Sin – ἐπὶ πτωχῶν καὶ πένητα; Supr 230.10–11 *bezъ žъzla i bezъ orqъzija izmori ję* – χωρὶς ῥάβδου καὶ μαχαίρας; Supr 67.20–21 *molite boga otъ ratii. otъ glada i otъ paguby* – ἐν τε βαρβάρων ἐπαναστάσει ἐν τε λιμῶν καὶ λοιμῶν; Supr 49.27 *otъ kameni i otъ dręva tvoreni* – ἐκ λίθων καὶ ξύλων; Euch 15a 13–14 *umъnoži e. na tysęštę i na tъmy* – εἰς χιλιάδας καὶ μυριάδας.

Tak běžně též mimo kánon, např. A 5.15 *polagachu na postalachъ i na odręchъ* Hilf, Mak – ἐπὶ κλωαρίων καὶ κραβάττων; CanMis 168aβ 19–20 *ne budi mnę kъ osuenu ni k sudu*

– in iudicium et condemnationem; NomUšř 44a.23 *ašte po bědě i po nuži přestupili sutě kle-tny* – ἐκ βλας καὶ ἀνάγκης.

4. 2. Podstatně řídkší neopakování předložek u dalších členů několikanásobného výrazu odpovídá v památkách přeložených zpravidla témuž znění předlohy, např. L 2.52 *spěaše přemodrostijō (...)* *otъ bogla i č(lově)kъ* Z, M, A, S – *παρὰ θεῶ καὶ ἀνθρώπων*; L 1.50 *milostь ego vъ rodъ i rodъ* M, *vъ rody i rodъ* Z – *εἰς γενεάς καὶ γενεάς*; FragZogr 1b 21 *ašte li se i sъbode kogda do dvoju ili trii ta-cěchъ polučiti* – *δύο ἢ τρεῖς*.

Viz též mimo kánon 1T 2.7 *učitelъ jazykomъ vъ věřě i istině* Christ, Ochr, Šiš, *vъ věřě i řesnotě* Slepč – *ἐν πίστει καὶ ἀληθείᾳ*; 2P 1.3 *jaže kъ životu i bl(a)gověrstviju* *podana* Christ, Slepč, Šiš – *πρὸς ζωὴν καὶ εὐσέβειαν*; A 11.19 *přěidu do finikie i kupra i antiochie* Hilf, Ochr, Slepč, Mak – *ἕως Φωλκῆς καὶ Κύπρου καὶ Ἀντιοχείας*; stejně je tomu při dvou souřadných attributech rozvíjejících jedno jméno, např. G 4.9 *vъzvrāstajete se paky na nemo-štъnyja i chudyja stūchia* Christ, Slepč, Šiš – *ἐπὶ τὰ ἀσθενῆ καὶ πτωχὰ στοιχεῖα*; Hb 10.28 *pri dvoju ili trěchъ poslušěchъ umirajetъ* Christ, Ochr, Slepč, Mak, Šiš – *ἐπὶ δύοῦ ἢ τρισῶν μάρτυσῶν*.

V kanonických kodexech evangelních jsou doloženy i varianty s opakováním a neopakováním předložky u dalšího z několikanásobných členů, např. J 2.6 *vodo-nosъ kaměňъ šestъ (...)* *vъměstěštъ po dvъněma. li tremъ měramъ* Z, M, *po dvъněma li po tremъ měramъ* A, O, Achr – *ἀνὰ μετρητὰς δύο ἢ τρεῖς*.

4. 3. U druhého členu v dvojnásobném řetězci předložkových obrátů se však neopakuje předložka *meždu*. Je to dáno jejím významem, který na rozdíl od ostatních předložek sémanticky »jednopřívých« je »dvojpřívých«, tj. předložka *meždu* implikuje aspoň dva různé účastníky, dva protějšky vztahu, jež vyjadřuje. Proto pokud je *meždu* ve větě jen jedenkrát a jen u jednoho jména, nemůže toto jméno stát v singuláru; není možné *meždu mъnojъ* samo, bez dalšího členu daného vztahu, je však možné *meždu sobojъ*, neboť reflexivum vyjadřuje reciprocitu a odkazuje tak k duálu nebo plurálu, např. J 6.52 *pъrěachъ že se ijudei. meždju sobojъ* Z, M, A – *πρὸς ἀλλήλους*. Spojení *meždu* s jediným jménem je možné jen tehdy, je-li dané jméno v du. nebo pl., neboť v této dualitě (nebo pluralitě) jsou obsaženy oba nutné póly místní polohy nebo oba nutní účastníci vespolečné akce, na něž *meždu* odkazuje, např. Supr 451.9 *i meždju oběma razboinikoma bogъ* – *ἐν μέσῳ τῶν δύο ληστῶν*. V singuláru může stát po *meždu* nějaké jméno jen tehdy, když je jako samostatná lexikální jednotka vyjádřen ještě i onen další protějšek, jež význam předložky předpokládá (a proto se u něho předložka na druhém místě už neopakuje), např. Mt 23.35 *egože ubiste meždju cr(ъ)k(ъ)vijō i ol'taremъ* M, A – *μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου*, též mimo kánon VM (Lavrov 69.16) *chodatai meždju vetъchymъ zakonъmъ i novymъ*.

Toto pravidlo je v kánonu zachováno důsledně. Mimo kánon se však už objevují i doklady s opakováním předložky *meždu* u dalšího z několikanásobných členů, patrně jako projev toho, že se předložka *meždu* vyrovnávala způsobem svého užití s ostatními předložkami; navíc je tu v památkách přeložených vždy i příslušná motivace ve znění předloh, např. Gn 3.15 *vraždъ položъ meždъ toboj i meždъ sěmenemъ eř* Grig, Zach – *ἀνὰ μέσον σοῦ καὶ (...) ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς*.

4. 4. V delších řetězcích několikanásobného větného členu se předložka může u některých článků opakovat, u některých však zůstat nevyjádřena, a to nejen shodně se zněním předlohy, např. Euch 51b 19–20 *nastopiti na zmiję i skoręfiję. i na v'sjro silę vraziję* — ἐπάνω ὄρων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πάσαν τὴν δύναμιν, nebo mimo kánon E 6.12 *něstъ vaša branъ kъ krъvi i plъti. nъ kъ vlastьmъ. kъ vladьčьstvijemъ. kъ mьrodъrъžiteljemъ tьmy vęka sego. kъ d(u)chovъnymъ zlobě podъn(e)b(e)skymъ* Christ, Ochr, Slepč, Mak, Šiš, Mih — πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας (...) πρὸς τὰ πνευματικά, nýbrž i odchylně od znění předloh — a pak v slovanském textu s předložkou navíc, např. Supr 26.1 *nъ věruję azъ vъ otca i syna i s(vę)taago ducha. vъ přčistoję troicę* — πιστεύω ἐγὼ εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, τὴν ἀχραντὸν τριάδα.

5. 1. V předložkových pádech zájmen záporných a neurčitých tvořených s pomocí prefixů *ni-* a *ně-*, např. *nikъto(že), niky(že), někyi, několikъ* atd., stojí předložka zpravidla mezi těmito prefixy a vlastním zájmeným tvarem, např. Mt 22.16 *ni o komъže ne rodiši* M, A, *ni o česomъ že* S — οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός; Supr 528.25–26 *ne besěduję ni kъ komuže. ne glagolę. ni kъ jednomu* — οὐ συνέντευχέν τι, οὐκ ἐλάλησεν πρὸς τῶα; Supr 171.5 *ně po kolicěchъ mēsęcichъ* — μετὰ μῆνας ῥητούς; Supr 206.6–8 *da szlucaaše se ně u kogo umuditi jemu* — παρὰ τῶα; Supr 569.16 *ně vъ koje vřemę.*

Viz též mimo kánon NomUsř 37b 8 *nepovinovati se (...)* *ni po kakomu že obrazu* — κατὰ μηδένα τρόπον; A 17.21 *stranъni ni vъ čtože ino prazdъni bęachu* Christ, Ochr, Slepč, Mak, Šiš — εἰς οὐδέν ἕτερον; Nicod 27 (Stojanović 118.14) *ni sъ jediněmъ člověkomъ besěduita* — cum nemine.

5. 2. Antepozice předložky před takovým *ni-* nebo *ně-* je vzácná, např. Supr 255.11 *vъ někotorěi vъsi* — ἐν κώμη τῶα; Supr 559.8–10 *žena (...)* *prišęlčьstvujęštĭ vъ někыichъ dalъniichъ městěchъ*; A 5.36 *raziđu se i bęše vъ ničtože* Hilf — ἐγένοντο εἰς οὐδέν.

6. Nepřizvučnost uvedených proklitik se patrně rušila, následovala-li za nimi příklonka, jako např. *vъ nъ*. Spojení negativní partikule *ne* s prezentními tvary slovesa *byti* — pomocného i sponového — vedlo tak ke vzniku univerbizovaných ortotonických útvarů (mimo zachovanou perifrázi v 3. os. pl. *ne sętzъ*) *něsmъ, něsi, něstъ, něsme, něste, něsvě, něsta něste* (viz výše uvedené příklady).

§ 6. 1. Proklitickou povahu měly dále jednoslabičné spojky *a, i*, partikule-spojka *da*, partikule *to* a patrně i spojka *nъ*. Proklitické je též *li* ve funkci spojky (viz § 8.2.3.).

2. 1. Jestliže přímo za spojkou nebo partikulí následovalo negované sloveso, vznikala spojení typu *i ne, da ne* (ale též s dvojslabičnou spojkou *ašte ne*) apod., např. J 9.27 *ῥῆχῶ νὰμῶ जुῆ. i ne slyšaste Z, M, A – καὶ οὐκ ἠκούσατε; Cloz 2b 16 i ženq junosti tvoeje da ne ostaviši, a to převážně jako sekvence aktuální, v proudu řeči vytvářená ad hoc: při distantní poloze negovaného slovesa se negativní partikule jako jeho proklitikon dostávala do distantní polohy od spojky, např. J 8.49 *i vy ne čtete mene Z, M, A – καὶ ὑμεῖς ἀτιμάζετε με; (srov. podobně s dvojslabičnou spojkou Supr 354.30 ašte bo se tebě ne isproněmῶ ... εἰ μὴ γάρ σοι ἐξομολογήσωμαι).**

2. 2. Fixní spojení tvořila negativní partikule pouze s dvojslabičnou spojkou *ašte ve* významu exceptivním, tedy *ašte ne* »leďa«, např. Mc 3.27 *nikῶ tože ne možeῶ sῶsῶdῶ krῆpῶkaego (...) raschytiti, ašte ne prvῆe krῆpῶkaego sῶvῆzetῶ Z, M – εἰ μὴ πρῶτον τὸν ἰσχυρὸν δῆση. Ve významu hypotetickém převládá sice při distantní poloze negovaného slovesa sekvence *ašte (...)* *ne* i proti sledu řec. předloh (jako v citovaném tu dokladu ze Supr 354.30), ale doklady s kontaktním podmínkovým *ašte ne* a distantním slovesem (shodně se sledem řec. předloh) jsou doloženy rovněž, např. Ps 118.92 *ἔκο ἔšte ne zakonῶ tvoi poučenie moe estῶ, togda ubo pogyblῶ bimῶ vo sῶmῆrenii moemῶ Sin – εἰ μὴ ὅτι ὁ νόμος σου μελέτη μου ἔστω, patrně jako projev náběhu k vytvoření komplexní záporné spojky jako lat. *nisi* (BAUEROVI 1957). Svědčí o tom i doklady s dvojnásobným přísudkem, v nichž je druhé sloveso bez záporky, srov. Mt 18.3 *ašte ne obratite se i bῶdete ἔko děti. ne imate vῆniti vῶ c(ῆsa)r(ῆ)stvie neb(esῶs)koe M, A, též Supr 340.28, ni bῶdete S – εἰ μὴ στραφήτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παῖδια.***

3. 1. Při distantní poloze negovaného slovesa bývá dále většinou zachován kontakt záporky *ne* se spojkou *da* shodně s incipitní pozicí řec. záporky *μὴ*, např. Euch 97b 8–10 *bljudete se vraga. da ne nacy sῶtvoritῶ vy – βλέπε οὖν τὸν ἐχθρὸν, μὴ γυνῶση σε; Supr 420.30–421.1 ne mozi niktože jadu imῆje vῶ umῆ. da ne osῶzdenije vῶzῶmetῶ – ἴνα μὴ εἰς κατάκριμα μεταλαμβάνῃ. Distantní sled *da (...)* *ne*, např. J 12.35 *chodite donῶdeže svῆῶt imate. da tῶma vasῶ ne imetῶ Z, M, A – ἴνα μὴ σκοῖta ὑμῶς καταλάβῃ; Supr 365.24–25 nagῶ izbῆže. da gospodinja ne oskvrῆnitῶ mῆsta – ἴνα τὴν δεσποτικὴν μὴ μολῶνῃ κοίτην, je řidší. Je však pravidelný tehdy, pokud obrat uvedený *da* obsahuje záporný pronominální člen s *ni-*, např. Mt 21.19 *da nikoliže plo(da otῶ tebe) ne bῶdētῶ vῶ vῆkῶ M – οὐ μῆκετι ἐκ σοῦ καρπὸς γένηται εἰς τὸν αἰῶνα; Supr 135.15–16 nῶ da niktože ne mnitῶ čῆda. jako otῶnemože g(ospod)ῶ – ἀλλὰ μὴ τις ὑπολάβῃ.***

3. 2. V negativních větách se spojkou *da* je konečně zcela vzácně doložena též sekvence *ne da*, a to pouze v odporovacích konstrukcích typu *da – nῶ ne da*, respektive *ne da – nῶ (da)*, např. Supr 418.26–28 *vῶzῶšῆ. da imῆjῶtῶ pamῆῶtῶ žitija. svojeje zemje. nῶ ne da rojῶtῶ – ἵν' ἔχωσι τὴν ὑπόμνησιν τῆς πολιτείας τῆς ἐν τῇ πατρίδι, οὐκ ἴνα χρήσωνται.*

Srov. též mimo kánon 2C 2.4 *p'sachῶ νὰμῶ mnogami slῶzami. ne da oskrῶbite se. nῶ da ljubῶnῶ rozumῆjete Christ, Ochr, Šiš, da ne – nῶ da Slepč, Mak – οὐκ ἴνα λυπηθῆτε, ἀλλὰ τὴν ἀγάπην ἴνα γνῶτε.*

4. O lineární organizaci vět uvozených proklitickými spojkami a obsahujících zároveň též enklitika viz níže.

Enklize

§ 7. 1. Enklize, tj. spojování nepřízvučného slova v jednu výslovnostní jednotku s předcházejícím slovem přízvučným, a tedy postavení příklonky (enklitika) v kontaktní postpozici, je v staroslověnštině charakteristická a) pro větné partikule-spojky *bo*, *že* a zčásti i pro partikuli *li*, b) pro některá krátká slova mající vztah k verbálnímu predikatu, tj. pro některé tvary zájmenné a pro některé tvary pomocného slovesa *byti*, c) pro některá krátká slova (zájmenné tvary a postverbia) vztahující se k syntaktickým substantivům; specifickou povahu měla d) partikule-spojka *ubo*.

Nepřízvučnost slov je v staroslověnštině jen hypotetická, jak bylo vyloženo v § 2.

2. Soubor enklitik a pravidla jejich řazení ve větě odpovídají v staroslověnštině v podstatě pozdně praslovanskému stavu ve fázi přestavby. V praslovanštině sahal sám princip enklize i slovosledu enklitik svými kořeny do hlubin ide. dávnověku, přímou kontinuitu s tímto archaickým východiskem měly však jen jednoslabičné větné partikule a krátké dativní tvary zájmenné *mi*, *ti*, *si*, a pravidlo jejich postavení po prvním přízvučném slově (slovní grupě) ve větě podle Wackernagelova zákona. Ostatní uvedené prostředky se teprve enklitiky stávaly, a to zčásti v souvislosti se svou proměnou gramatickou (týká se vývoje zvrátného *se* z funkce akuzativního předmětu do funkce morfologického »deagentázatoru« a vývoje různých finitních tvarů slovesa *byti* ve specializované funkci slovesa pomocného v opisných formách slovesných v odlišnosti od funkce sponové), zčásti v souvislosti s vývojem deklinačního paradigmatu, jehož byly součástí (týká se zejména vývoje gen.-ak. v deklinaci zájmen, kde vznik »nových« tvarů akuzativu *mene*, *tebe*, *sebe* umožnil pojetí »kratších« *mě*, *te*, *se* stejně, jak byla dubletnost delších a kratších tvarů hodnocena odedávna v dativu: kratší tvary se stávaly enklitiky). Protože v této mladší vrstvě enklitik se zčásti ještě zachovávaly některé syntaktické a prozodické vlastnosti související s jejich původní ortotonickou povahou, nazývají se v odborné literatuře někdy »poloenklitika« (VAILLANT 1952, s. 411).

Tato zájmenná enklitika sekundární tak mohou ještě stát – na rozdíl od zájmenných enklitik primárních – po předložce, např. J 16,9 *ne věrujotъ vъ mę* Z, M, A, S – εἰς ἐμέ; L 21.12 *vъzložętъ na vy ręky svoję* Z, M, A, S – ἐφ' ὑμᾶς; Euch 104a 1–4 *ašte k'to mъzdo vъzъmetъ otъ kogo. postiti sę za nъ (...) da alъčętъ za sę. eliko i za onogo*.

A mladší enklitika zájmenná i slovesná se archaicky mohou – arci ve vzácných případech – objevit i v pozici důrazné, respektive též jako absolutní incipit věty po pauze, např. L 23.35 *iny estъ s(ъ)p(a)slъ. da s(ъ)p(as)etъ i sę* Z, M, A, S – ἀλλοὺς ἔσωσεν, σωσάτω ἐαυτῶν; Mt 10.40 *iže vy primetъ. mę priemletъ* Z, M, A, *priemlęi vъsъ mene priemletъ* S – ὁ δεχόμενος ὑμᾶς ἐμὲ δέχεται; Cloz 14b 32–33 *pozdě bynъšju. bę bo ubo zašlo vъ adъ. pravedъnoe slъnъce* – ἦν γὰρ λοιπὸν δόσας ἄδη ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος.

Tvary *mę te* ve větěném incipitu jsou doloženy zvláště též v obou kanonických památkách sinajských (SŁAWSKI 1946, s. 26), např. Euch 8a 6 *tę molimъ. g(ospod)i* – σὲ ἱκετεύομαι Ps 62.9 *prilbpe d(u)ša moę po tebě. męę že prijętъ desni(ca) tvoę* Sin – ἐμοὺ ἀντελάβετο ἡ δεξιὰ σου.

§ 8. 1. Větné partikule-spojky *bo*, že stojí podle Wackernagelova zákona po ortotonickém incipitu (tj. po prvním přízvučném slově nebo slovní grupě věty) takřka důsledně, např. J 15.15 *juž(e) ne g(lago)ljq vamъ rabъ. rabъ bo n(e) věstъ čbto tvoritъ g(ospod)ъ ego Z, M, A, S* – ὅτι ὁ δοῦλος οὐκ οἶδεν; Cloz 8b 16-17 *da s(vę)tg stvorimъ svojq d(u)šq. možemъ bo se stvoriti* – καὶ γὰρ δυνατὸν ἐστι τοῦτο ποιῆσαι; Kij 4a 21 *ty esi životъ našъ g(ospod)i (...)* tvoě že (sq)tg vьsě – tui tamen est operis; J 9.28 *ty učeníkъ esi togo. my že moseovi esmъ učeníci M, A* – ἡμεῖς δὲ τοῦ Μωυσεως ἐσμὲν μαθηταί.

1. 1. Odchylky s *bo* jsou zcela ojedinělé a nejisté, např. L 21.35 *aky sěť bo pridetъ. na vsę Z, M, A, S* – ὡς παλις γὰρ ἐπεισελεύσεται ἐπὶ πάντας, kde jde patrně nerozdělitelnou slovní grupu *aky sěť*.

1. 2. Eventuální mediální poloha partikule-spojky *že* ve větě může být motivována její funkcí člensky (tedy nikoli větně) spojovací: *že* pak stojí enkliticky po tom přízvučném slově nebo slovním komplexu, jehož syntaktický vztah k jiným slovům (slovním komplexům) uvnitř věty vyjadřuje; je to zejména kopulativní vztah v obrazech jako Mt 12.40 *ěko bo bě iona vъ črěvě kitově. tri dni tri že nošti Z, i tri M* – τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, nebo týž vztah v několikanásobném větném členu, vyjádřený ve spojení se spojkou *i*, tedy v konstrukci »*i* + Ort + *že*«, např. Euch 46a 7-11 *vъzbraněetъ bo ti g(ospod)ъ. v'sěchъ časъ. i v'sěchъ godinъ. i v'sěchъ že vrěmenъ. vъ godinъ emljqštüichъ*, nebo ve spojení »Ort + *že* + *i*«, resp. »Ort + *kur'no* / *vъkurě* + *že* + *i*«, např. Mt 22.10 *sъbъraše vьsę jęže obrętg. zъlyję že i dobry M, A* – πονηροὺς τε καὶ ἀγαθοὺς; Supr 219.19-22 *vьsı bo sъšedъše sę porpone že i klirici. oblaši že i črěnorizьci. i igumeni sъtvorišę prazdníkъ velikъ – ieręων τε καὶ κληρικῶν, μοναχῶν τε καὶ ἀρχιμανδριτῶν καὶ λαϊκῶν*; Supr 253.15-16 *nič'sože rače gospoda. věděti že i iměti isponědaaše – ei dénai καὶ ἔχew*; Supr 524.14-15 *ponrъže sebe (...)* molę jeho *kur'no že i kľny sę – παρακαλῶν αὐτόν, ἄμα δὲ καὶ ἐξομνύμενος*.

1. 3. S některými časovými, způsobovými aj. adverbii jako *potomъ, paky, nyně, abije, tьkьto, tьčijq, ješte, rače* apod., vytváří adjunktivní *že* spojení už zčásti uzuální, takže může stát v kontaktní postpozici s nimi nejen v incipitu věty, ale i uvnitř věty (SLOVNÍK I, s. 594-595), např. L 1.15 *i d(u)cha s(vę)ta isplъnitъ sę. ešte že i-črěva m(ate)re svoeјę Z, om. že, M, A* – ἔτι ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ.

1. 4. Jen zcela ojediněle stojí *že* za některým slovem uvnitř věty bez zřejmější motivace (SLOVNÍK I, s. 596), např. L 18.4 *i ne chotěaše na dlъžě že vrěmeni Z, om. že M, A, S* – καὶ οὐκ ἤθελεν ἐπὶ χρόνον.

2. 1. Tázací partikule *li* stojí enkliticky za rématem zjišťovací otázky. Při jeho časté incipitní pozici ve větě zaujímá pak *li* postavení podle Wackernagelova zákona, např. J 18.33 *reče emu. ty li esi cēsarb ijudeiskō Z, M, A, S – οὐ εἶ ὁ βασιλεύς;* Euch 87a 6–7 *νᾶpros(τ). svoejō li volejō pripadaesi kō ch(rb)st)u – ἐκουσία σου τῆ γνώμη προσέρχη τῶ Κυρίῳ.* Řidší jsou doklady s partikulí *li* v poloze mediální, tj. za rématem otázky v neincipitní pozici, např. Supr 133.2 *sii ubo inō li jestō – οὗτος οὖν ἄλλος ἐστίν.*
2. 2. Mediální postavení partikule *li* může být motivováno též tendencí k jeho kontaktnímu postavení po slovesném predikátu, který není ani rématem otázky, ani nezaujímá incipitní pozici ve větě, např. J 1.46 *otō nazareta. možetō li čyto dobro byti Z, M, A, S – ἐκ Ναζαρέθ δύναται τι ἀγαθὸν εἶναι;* L 13.15 *kožbdo vasō vō sōbotō ne otrēšāetō li svoego volu Z, M, A, S – ἕκαστος ὑμῶν τῶ σαββάτῳ οὐ λύει τὸν βῶν αὐτοῦ;* Supr 512.1–3 *ch(rb)st)a obiskalō li jesi aky azō. rōkō pridēalō li jesi. obrazy iziskalō li jesi – Χριστὸν ἐψηλάφησας ὡς ἐγῶ; τὴν χεῖρα προσήνεγκας; τοὺς τύπους ἠρεύνησας.*
2. 3. Ve funkci spojky není *li* enklitické, nýbrž proklitické, takže stojí v absolutním incipitu věty nebo větného úseku po pauze, např. Ps 48.17 *ne boi sje egda razbogatētō č(lo)v(ě)kō. li egda umōnožitō sje sō nimō slava domu ego Sin – καὶ (// ἦ) ὅταν πληθυνθῆ ἡ δόξα τοῦ οἴκου αὐτοῦ;* Euch 18b 4–9 *na v'sēchō mēštēchō ispravī imō pōtō. li po zemī. li po morju. li po blatomō. li po rēkamō. li inēmō obrazomō kymō pōtō tvorēštemō.*
3. 1. Tíhnutí enklitik *bo, že* a zčásti i *li* bezprostředně za ortotonický incipit věty bylo tak silné, že tato slova od sebe běžně oddělovala i členy atributivních syntagmat, a to jak s atributem v antepozici, např. Mc 15.34 *vō devetōjō že godinō vōzōpi is(usō) Z, om. že M – καὶ τῆ ἐνάτῃ ὥρᾳ ἐβόησεν ὁ Ἰησοῦς,* tak i s atributem v postpozici, např. Supr 401.23–25 *zapovēdi bo gospodnēg izdaleče prosvēštajōštja oči – αἱ γὰρ ἐντολαὶ Κυρίου;* Ps 118.113 *zakonpřestōrpniky vōznenavidēchō. zakonō že tvoī vōzljubichō Sin – καὶ τὸν νόμον (// τὸν δὲ νόμον) σου ἠγάπησα;* viz též mimo kánon VC 12 (Lavr. 25.28) *i sō radostiju že velikoju pochvališa boga.*
3. 2. Dokonce může být větinou příklonkou oddělen i sekundární předložkový výraz od jména, s nímž tvoří gramatický celek, např. J 1.26 *po srēdē že vasō stoitō Z, M, A – μέσος ὑμῶν στήκει.*

3. 3. A rozdělují i spojení postverbií *radi, radьma, dělja, děľma* a jejich antepovnaného genitivu, např. Supr 370.28–371.1 *č'so že radi lici děviči čijq privodi pritzčq. a ne prosto. jako česo li radi prilagaje lice* – τίνος δὲ ἔνεκεν ἐπὶ τοῦ προσώπου (...) καὶ οὐχ ἀπλῶς ὀτιδήποτε ὑποτίθεται πρόσωπον.

3. 4. Tato pozice odlišuje příklonky větné od enklitik vztahujících se k verbálnímu predikátu, která – pokud zaujímají pozici ve větném incipitu podle Wackernagelova zákona – stávají zpravidla až za celým atributivním syntagmatem v čele věty a neoddělují ani sekundární předložky nebo postverbia od jejich jmen (viz níže).

4. Variabilní je postavení enklitik *bo, že, li* po proklitikách *ne, ni, i, a, da* a rovněž po *nъ* (pokud bylo proklitické) v incipitu věty nebo větného úseku.

4. 1. V uvedených spojeních převažuje postavení enklitik až za dalším, ortotoničným slovem, např. Mc 9.6 *ne věděaše bo č'cto g(lago)let(ъ) Z, M* – οὐ γὰρ ᾔδει; Supr 468.24 *ne sego bo radi tq sьtvorichъ* – οὐ γὰρ διὰ τοῦτό σε πεποίηκα; Cloz 10b 35 *ne vьzъri že na židovъskъqъ zъlobqъ* – μὴ γάρ μοι πρὸς τὴν τῶν Ἰουδαίων πονηρίαν ἀπίδης; L 11.40 *ne iže li estъ. sьtvorilъ vьněšъhnee. i vьnъqtrъhnee sьtvorilъ Z, M* – οὐχ ὁ ποιήσας τὸ ἔξωθεν; Ps 93.10 *nakazajei jazyky ne obličitъ li Sin* – ὁ παιδεύων ἔθνη οὐχὶ ἐλέγξει; Ps 68.7 *da ne postydjetъ sje o tьně trъp-jęštei tqę g(ospod)ji (...) silъ. ni posramlęjotъ že sje o tьně isqъštei tebe Sin* – μὴ ἐντραπέησαν ἐπ' ἐμοί; J 4.45 *i ti bo pridq vъ prazdъnikъ M* – καὶ αὐτοὶ γὰρ ἦλθον εἰς τὴν ἑορτήν; Mc 4.36 *i imy že ladije bęachq sъ nimъ Z, M* – καὶ ἄλλα πλοῖα ἦν μετ' αὐτοῦ; Supr 41.22–23 *i nynja že ježe povelę sьtvorichomъ* – καὶ νῦν μὲν γὰρ ἄπερ ἐκέλευσας ἐποιήσαμεν; J 9.34 *vъ gręsęchъ ty rodilъ sę esi vьsъ. i ty li ny učiši Z, M, A* – καὶ σὺ διδάσκεις ἡμᾶς; Supr 8.13–14 *to jestъ li bogъ ženq imy* – ἔστιν θεὸς (...) γυναῖκα ἔχων; Supr 499.30–500.2 *vy boga vidęste. a azъ li edinъ jestъ ne dostoinъ vidęnъju jego* – καὶ ἐγὼ μόνος ἀνάξιος εἰμι; L 23.41 *ježe dělachoně vьsprijemlęvě a sъ že ničesože zъla sьtvori O, om. že Z, M, A* – οὗτος δὲ οὐδὲν ἄτοπον ἔπραξεν; Supr 252.20–21 *otъněšta (...) glago-lę. nъ i žiti že sъ vami ne choštq* – ἀλλ' οὐδὲ ζῆν μεθ' ὑμῶν αἰροῦμαι; Ps 65.4 *da pojqтъ že imeni tvoemu vyšъnei Sin* – ψαλάτωσαν δὲ τῷ ὀνόματί σου.

4. 2. Kontaktní postpozice enklitik *bo, že, li* s proklitiky v incipitu věty nebo větného úseku je řídkší. Důvodem k potlačení nebo aspoň omezení kontaktní postpozice větných enklitik s uvedenými proklitiky byla patrně obava autorů projevů, aby tak aktuálním syntaktickým aktem nevznikly útvary *ili, iže, ibo, nebo, neže, daže, toli, tože* apod., když vedle toho už existovaly ve spisovném jazyce (a v některých

případech patrně též v místních dialektech) více méně stabilizované útvary *iže, ili, nebo(nъ), ibo, daže, neže(li), toli, tože* apod. se zcela jiným významem a funkcí, než byla ta, kterou měly ony útvary vytvářené spojením daných proklitik a enklitik ad hoc.

4. 2. 1. Někdy však přece k tomuto aktuálnímu spojení došlo, např. Supr 132.26–27 *tače vъpraša asklрпиada polemonъ. i li ty kръstijanъ jesi – εἶπα (...) Πολέμων (...)» Χριστιανὸς εἶ;«*; Supr 361.21–23 *da li o plъtъnъětъ učinenije. a o duchovъnъětъ bezakonije – εἰ ἐπὶ τῶν σωματικῶν ... εὐταξία.*

4. 2. 2. Několikrát je dokonce doložena i sekvence *ne že* v dokladech, v nichž není jasné, zda jde o spojení negativní partikule *ne* se zesilující partikulí *že*, nebo o spojku-částici *neže*, např. Supr 138.24–26 *dimosii že stojaše drъžъ kumirъ žrtvъnyi. ne že szmъša kъ komu blizъ pristopiti – οὐ μέντοι ἐτόλμησεν ἐγγύς τινος προσελθεῖν*; Supr 259.23–26 *povelénije ježe povelěno vy jestъ o tьně tvoriti. to skoreje tvorite. neže pomyslěite jako ostanъjъ domъ gospodъnъ – μὴ γὰρ νομίσητε.*

Podobně je tomu i v památkách mimo kánon, např. Bes 20.11 3aβ 14 *jako grěšniky. kyjaždo muka svojeja pasti porazitъ. ne že pokajanijemъ kъ životu privedetъ – non autem per poenitentiam ad vitam reduxit*; Bes 27.17ba 9 *jako i ta jaže ljubimъ. ot(ъ)jali počínajetъ. neže pečetъ sę staryi vragъ. se tvorę – nec curat antiquus hostis.*

4. 2. 3. Vůbec není v kánonu doloženo *li* v kontaktní postpozici za *ne* a i v nejstarších památkách mimo kánon je tato kontaktní sekvence jen vzácná: SLOVNÍK I (s. 115) zná pouze 3 doklady z Gl, srov. Job 3.26 *ne li raspodobichъ ne li mlčachъ – οὐτε εἰρήνευσα, οὐτε ἠσύχασα* (viz ještě Job 1.10).

4. 2. 4. Řídce a jen v Supr je v kánonu doloženo *bo* kontaktně po *ne* (a vzácné je i mimo kánon), srov. Supr 288.1–2 *pečaľnъ jestъ otъče. ne bo chotěch' daby kto uněděľ tainy seje – οὐ γὰρ ἐβουλόμην*; Supr 192.5–6 *ne bo bě tъgda tu ni slěda čъnonizъčъska – οὐ γὰρ ἦν τότε ἐνταῦθα ἕχνος μοναχοῦ.*

4. 2. 5. Relativně častější je kontaktní sekvence *a li*, patrně proto, že neexistovalo jiné, v jazyce už stabilizované *ali* (BAUEROVÁ 1957), např. Supr 307.17–19 *stěňъ učeníkъ vъstavnjaše mrъtvyje. a li učitelъ molitvy trěbujaje – καὶ διδάσκαλος προσευχῆς ἐδέετο*; Supr 226.22–26 *tebe přebizъdъ molę sę bogu mojemu. da poběždъ močitel'stvo tvoje. a li mrъtvaago togo i němaago kapišta něštъ mi přebiděti – καὶ κουφοῦ καὶ ἀλάλου ξοάνου πῶς οὐκ εἶχον καταφρονῆσαι.*

O nedostatku pevné normy v kontaktním nebo distantním kladení *li* za *a* svědčí i charakteristické slovosledné varianty v starých evangelních kodexech, srov. Mt 3.14 *azъ choštъ otъ tebe kръstiti sę. a li ty kъ mně ideš* S, *a ty li* Z, A – *καὶ σὺ ἔρχῃ πρὸς μέ;* Mc 15.31 *iny s(ъ)p(a)se. a li sebe ne možešъ sъpasti* Z, M, S, *a sebe li* A, O – *ἐαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι.*

4. 2. 6. Uzuální spojení tvoří však enklitikon *li* v kontaktní postpozici s *ni*, např. Mt 16.9 *ni li rozuměte ni pomyslite (...) koliko košbničъ възъste Z, ne u li M – οὐπω νοείτε; Ps 52.5 ni li rozumějotъ vъsi dělajotъ bezakonně Sin – οὐχι γνώσονται πάντες.*

4. 2. 7. Za *ni* v čele věty stává zpravidla kontaktně též *že*, např. Ps 31.2 *emuže ne vžmēnitъ g(ospod)ъ grěcha. ni že estъ vž ustěchъ ego lъsti Sin – οὐδὲ ἔστιν ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ δόλος.*

Tato sekvence je dobře doložena i mimo kánon, např. Jr 1.8 *i ne uboiši se ot(ъ) lica ichъ. ni že ustrašai se prjad nimi Grig, ř. Φ; C 2.21 ne kosni. niže vž kusi. niže prikosni se Christ, řiš, ne(...) niže(...) ni Slepč – μη ἄσπῃ μηδὲ γεύσῃ μηδὲ θύγῃς.*

Distantní sekvence je u *ni(...)*že vzácnější, srov. výše citovaný doklad z PsSin 68.7 nebo mimo kánon A 2.27 *ěko ne ostaviši d(u)še moe u adě. ni dasi že přepo-d(o)b(ъ)nomu svoemu viděti istlěniě Hilf, i ne dasi že řiš, ni dasi Mak – οὐδὲ δώσεις.*

§ 9. 1. Krátké zájmenné tvary vztahující se k verbálnímu predikátu stojí jednak v kontaktní postpozici s ním, jednak – v souladu s jeho funkcí větňě konstitutivní – po prvním přízvučném slově nebo slovní grupě věty podle Wackernagelova zákona, a konečně zčásti i mimo tyto pozice.

2. 1. Nejčastější je kontaktní postpozice se slovesem, většinou ve shodě s řeckými předlohami, např. J 4.29 *iže řeče mi vъsě Z, M, iže řeče mъně A – ὅς εἶπέν μοι; L 14.10 tъgda bōdetъ ti slava Z, M, A, S – τότε ἔσται σοι δόξα; Cloz 4a 17-18 čъto choštete mi dati – τί θέλετέ μοι δοῦναι; Ps 2.7 azъ dnesъ rodichъ tјę Sin – ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε; J 21.1 po semъ ěvi se paky is(usъ) Z, M, A – μετὰ ταῦτα ἐφανέρωσεν ἑαυτὸν πάλιν ὁ Ἰησοῦς; J 6.44 i azъ vžskrěšotъ i vž poslědъnii dъnъ M, A, vžskrěšotъ ego Z – κἀγὼ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἑσχάτῃ ἡμέρᾳ; J 13.34 ěkože vžzlъbichъ vy Z, M, A – καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς.*

2. 2. O tendenci ke kontaktní postpozici jednoslabičných tvarů zájmenných po slovese svědčí případy, v nichž se stsl. pořádek slov neshoduje s řeckou předlohou nebo v nichž nemá v řecké předloze stsl. pronominální forma lexikální ekvivalent (SŁAWSKI 1946, s. 16-21), např. J 17.4 *azъ proslavichъ tę na zemi Z, M, A, S – ἐγὼ σὲ ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς; Mt 5.25 i sqdii tę přēdastъ sludžě i vž temnicъ vžvžžetъ tę Z, M – καὶ ὁ κριτῆς σε παραδῶ τῷ ὑπηρέτῃ, καὶ εἰς φυλακὴν βληθήσῃ; Mt 26.53 li m'nitъ ti se Z, M, A – ἢ δοκεῖς; Ps 16.15 nasytotъ sјę egda avitъ mi sјę slava tvoě Sin – χορτασθήσομαι ἐν τῷ ὀφθῆναι τὴν δόξαν σου; Supr*

122.13–14 *oto dne toga otzneliže poda mi sь dl̄gotr̄p̄n̄ijem̄z* – ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἀφ' ἧς ταυτά μοι παρέσχεσ; Supr 177.25–26 *my mnogašdi r̄chom̄z ti* – ἡμεῖς πολλὰκις σοι εἵπομεν; Supr 224.26–27 *i užast̄ obdr̄z̄it̄z m̄z o čloněčb̄st̄ē glas̄ē jelene* – καὶ ἔκστασις με ἔχει ἐπὶ τῇ ἀνδρωπίνῃ φωνῇ; Mc 6.20 *irod̄z bo bošē s̄y ioana* Z, M, A – ὁ γὰρ Ἡρώδης ἐφοβείτο τὸν Ἰωάννην; Supr 174.18–20 *ašte li da kotori s̄yprotiv̄z̄t̄z s̄y o tom̄z. to da pr̄ēdaj̄ot̄z s̄y s̄odu* – εἰ δέ τινες ἀντιλέγοιεν, τούτους τῷ δικαστηρίῳ παραδίδουσαι.

2. 3. Relativně častěji než stará enklitika *mi, ti, si* stávají v kontaktní postpozici po slovese nová enklitika *m̄z, t̄z, s̄y* a ostatní krátké tvary zájmenné patrně jako přežitkový projev toho, že se ještě nevyvinuly v plná enklitika (HAVRÁNEK 1963); u *s̄y* mohla být tato jejich pozice navíc podepřena snahou zachovat jeho lineární kontakt se slovesem proto, že s ním tvořilo syntaktickomorfológickou jednotku (SŁAWSKI 1946), zvláště kdybychom připustili, že se tu už vyvinul silný slovní přízvuk výdechový, dynamický na místě původnějšího melodického (JAKOBSON 1933).

3. 1. Dobře je též doložena kontaktní postpozice jednoslabičných pronominálních tvarů po ortotonickém incipitu věty, tj. po prvním přízvučném slově nebo slovní grupě ve větě, opět často shodně s řec. předlohami, např. Mc 5.19 *i v̄zv̄st̄i im̄z. eliko ti g(ospod)̄b̄ s̄tvori* Z, M – ὅσα σοι ὁ κύριος πεποίηκεν; Supr 223.19 *tako mi jest̄ razum̄ēt̄i* – ὡς ἐμοὶ δοκεῖ; Ps 41.10 *roč̄yto m̄j̄z zab̄y Sin* – διὰ τί ἔου ἐπελάθου; J 5.18 *ran̄bz̄ s̄y tvor̄z b(og)u* Z, M, A – ἔσον ἐαυτὸν ποιῶν τῷ θεῷ; Euch 2a 10–11 *da ny razum̄bny seb̄ē s̄tvorit̄z* – ἵνα ἡμᾶς ἐμφανῆς ἐαυτῷ ποιήσῃ (// ἵνα ἐμφανῇ ἐαυτὸν ποιήσῃ ἡμῶν // ἵνα ἡμῶν ἐμφανῆσει ἐαυτὸν).

3. 2. O existenci živé jazykové tendence ke kontaktní postpozici jednoslabičných forem zájmenných po ortotonickém incipitu věty svědčí případy, v nichž se stsl. pořádek slov neshoduje s řec. předlohou nebo v nichž nemá v řec. předloze stsl. pronominální forma lexikální ekvivalent; jsou doloženy sice řídce, ale ve všech památkách, relativně nejčastěji v Supr (SŁAWSKI 1946, s. 10–11), např. J 9.10 *gla-(gola)ch̄z že emu. kako ti s̄y otvr̄ēst̄e oči* Z, M, A – πῶς ἠνεώχθησάν σου οἱ ὀφθαλμοί; Supr 120.12 *malo mi jes̄i dal̄z* – ὀλίγον δέδωκας; Supr 241.4 *da t̄z prošt̄o gr̄ēcha* – καὶ ἐλευθερῶ σε τοῦ παλοματος; J 18.2 *iže i pr̄ēdaše* Z, M, S – ὁ παραδιδούς αὐτόν; J 9.34 *ty li ny uč̄iši* Z, M, A – καὶ σὺ διδάσκεις ἡμᾶς.

3. 3. V souladu s Wackernagelovým pravidlem je dobře doložena i poloha zvratného *s̄y*, třebaže je silně menšinová ve srovnání s kontaktní postpozicí po slovese, srov. J 19.12 *v̄s̄ēk̄z iže s̄y tvorit̄z c(ěsa)rb̄. protivit̄z s̄y kesarevi* Z, M, A – πᾶς γὰρ ὁ

βασιλέα ἐαυτὸν ποιῶν; Ps 26.1 *kogo sje ubojr* Sin – τίνα φοβηθήσομαι; Cloz 9a 24–25 *bez uma sę pričęštaeši žrětvě* – μετέχεις τῆς θυσίας; Euch 9a 7 *tebě sę molimъ* – σοῦ δεόμεθα; Supr 153.9–10 *čto sę naděješi* – τί προδοκᾷς; Supr 201.25–26 *i vьsčębьsky sę dęašę prisъnzakupiti ję chotęšte* – παντοῖα ἐγένοντο.

4. Stojí-li v incipitu věty sloveso, zaujímá pronominální enklitikon kontaktní postpozici za ním (s eventuální možnou vsunutou enklitikou větinou – viz níže §13) zcela pravidelně, neboť tu nedochází ke kolizi obou slovosledných principů, tj. principu postpozitivního kontaktu se slovesem a postpozitivního kontaktu s ortotonickým incipitem větým; uvedená poloha je vlastně jedinou možností, vyhovující oběma principům zároveň, např. Ps 21.2 *b(o)že b(o)že moi vonъmi mi* Sin – πρόσχεσ μοι; Mt 20.22 *ne věsta sę česo prosešta M* – οὐκ αἰδᾶτε τί αἰτεῖσθε; Supr 62.8–9 *priveděte mi sęmo mōžę žestoky* – ἀγάγετε ὧδε ἀνδράσ ἀπηνεῖς.

5. Na rozdíl od enklitik větých neoddělují od sebe enklitika zájmenná zpravidla členy atributivního syntagmatu ve větěném incipitu; případy se zájmennými enklitiky v kontaktní postpozici za prvním členem atributivního syntagmatu jsou jen ojedinelé, např. Cloz 10a 1–2 *slъnzce. dznevъnymъ sę svętomъ oblagaję* – τὰς ἡμερῶν τοῦ φωτὸς περιβαλλόμενος; Supr 400.8–9 *iměniice bo ti zъloe dijavolъ dastъ* – τὴν γὰρ ἐνθῆκην σοι τῶν κακῶν ὁ διάβολος ἔδωκε; též mimo kánon VC 8 (Lavr. 11.19) *to po vašu sę věru imetъ*.

6.1. Variabilnost normy v postavení zájmenných enklitik buď v kontaktní postpozici se slovesem mimo začátek věty, nebo s ortotonickým incipitem věty či větěného úseku vyjádřeným jinak než slovesem dokládají různocnění z nejstarších evangelních kodexů, jako např. Mc 9.22 *i množiceję i vъ ognъ vъvrъže Z, M, S množiceję vъ ognъ vъvrъže i A* – καὶ πολλὰκις καὶ εἰς πῦρ αὐτὸν ἔβαλεν; Mt 26.35 *ašte mi sę ključitъ i sъ toboję umrěti Z, M, S, ašte ključitъ mi sę A* – κἀν δέη με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν; J 18.35 *archierei předašę tę mně Z, M, A, archierei tę předašę mně S* – οἱ ἀρχιερεῖς παρέδωκάν σε ἐμοί; Mt 6.28 *i o odeždi čto sę pečete Z, M, S, pečete sę A* – τί μεριμᾶτε; Mt 11.28 *i azъ vy pokoję A, S, i azъ pokoję vy Z, M* – κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς; Mt 15.8 *ustъnami čьtqъtъ mę Z, mę čьtqъtъ M* – τοῖς χεῖλεσίν με τιμᾷ; Mt 16.15 *vy že kogo mę gl(ago)lęte byti Z, M, kogo glagolete mę byti A* – τίνα με λέγετε εἶναι.

6.2. Křížení obou principů dokládá rovněž redundantní opakování pronominálního enklitika v kontaktní postpozici za slovesem i v textu předcházejícím, např. Mc 5.31 *kъto sę prikosnq sę mně M, om. sę² Z* – τίς μου ἥψατο; L 14.14 *ěko ne imqъtъ ti česo vъzdati ti M, om. ti² Z* – ὅτι οὐκ ἔχουσιν ἀνταποδοῦναι σοι.

V stsl. památkách jsou podobné konstrukce jen zcela výjimečné, ale hojně jsou doloženy v staroruském letopise (HAVRÁNEK 1963, s. 22).

7. 1. Mimo postpozitivní kontakt se slovesem (typ a) nebo s ortotonickým incipitem věty (typ b) jsou v kánonu doložena zájmenná enklitika i po jiných přízvučných slovech uvnitř věty (typ c), vzorovými příklady tedy

- a) *i nakazanije tvoje samo naučitъ mę
- b) *i nakazanije tvoje mę samo naučitъ
- c) *i nakazanije tvoje samo mę naučitъ

Rozdíl mezi typem b) a c) se netýkal – soudě podle některých živých slovanských jazyků (DANEŠ 1957; MISTRÍK 1966), v nichž jsou oba tyto typy možné – pouze pořádku slov samého, nýbrž zároveň i výslovnostní segmentace věty se splyňavou výslovností větného celku v typu b), tedy **nakazanije tvoje mę samo naučitъ*, a s plně řečově realizovanou vnitrovětnou dierezí po incipitním syntagmatu, k níž obecně inklinují všechny delší větné úseky už z důvodů výdechových, řečově fyziologických (KARCEVSKIJ 1931; MATHESIUS 1937) nebo s mediálně situovaným slovem důrazným v typu c), tedy **i nakazanije tvoje / samo mę naučitъ*; pro staroslověnštinu přijíma tuto motivaci (SŁAWSKI 1946, s. 9,12–14). O fónické realizaci stsl. textů nevíme sice nic určitého, přesto by uznání tohoto předpokladu dobře vložilo slovosledný typ c) v mnoha případech jako variantní realizaci téhož (Wackernagelova) zákona, podle něhož byl uspořádán slovosled v typu b) zcela evidentně; zatímco v něm stojí enklitikon v kontaktní postpozici se skutečným ortotonickým incipitem celé věty, stálo by v typu c) enklitikon po ortotonickém »incipitu« skrytějším, a to buď po incipitu větného úseku následujícího za vnitrovětnou dierezí, nebo po slově v důrazu, nesoucím ve větě nejsilnější přízvuk.

Kontaktní postpozici s takovým »kryptoincipitem« – a tedy onu variantní realizaci Wackernagelova zákona – lze u zájmenných enklitik patrně předpokládat nejen v dokladech shodných slovosledně s řec. předlohami, např. Ps 17.36 *i nakazanije tvoje samo mę naučitъ* Sin – καὶ ἡ παιδεία σου αὐτῆ με δίδῶξει; J 17.25 *poznášъ έko ty mę posla* Z, M, A, S – ὅτι σὺ με ἀπέστειλας; L 10.40 *ne rodiši li έko sestra moě. edinę mę ostavi služiti* Z, M, A, S – μόνην με κατέλιπεν; Supr 148.14–15 *azъ že nynja obače sъ milostiję ti prichoždę* – ἐγὼ μὲν ἐν τῷ τεῶς φιλανθρώπως σου προσέρχομαι, ale i v dokladech, v nichž tento slovosled přímou oporu v řec. originálech nemá, např. L 9.38 *prizvri na s(y)nъ moi. έko inočędъ mi estъ* Z, M, A – ὅτι μονογενής ἐστίν μοι; Supr 366.25–27 *jednoję bo otca mę lišivъ. tštitъ sę da i boga mę kromě sčtvoritъ* – σπεύδει με καὶ τοῦ Θεοῦ ἀποστῆσαι; Supr 100.10–11 *ne dostoitъ ti krstijanu sę naricati* – οὐκ ἔξεστί σοι εἶναυτὸν λέγειν χριστιανὸν.

7. 2. Pokud je členem po vnitrovětné dierezi nebo v důrazu sloveso, je kontaktní postpozice enklitického zájmena s ním výsledkem vlastně obou slovosledných motivací – tihnutí zájmenného enklitika ke kontaktní postpozici se slovesem i s ortoto-

nickým incipitem, v našem případě ovšem s oním vnitrovětným »kryptoincipitem«. Vedle dokladů s jasnou vnitrovětnou pauzou syntaktickou, jako např. Supr 2.4-5 *ijulijani sestra tvoja oběšta se požrti bogomъ* – ή ἀδελφή σου ὑπέσχετό μοι θύειν τοῖς θεοῖς, jde zejména též o doklady s možnou (ale nejistou) dierezí výdechovou, např. J 2.17 *žalostь domu tvoego sнěstъ mę* Z, M, A – ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου καταράγεται με (diereze po *tvoego*?); Ps 2.4 *žnyj na n(ebe)sechъ rosměetъ sje emu* Sin – ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς ἐκγελάσεται αὐτούς (diereze po *nebesechъ*?); Ps 15.9 *sego radi. vъzveselitъ sje srъdъce moe* Sin – διὰ τοῦτο ἠφράνθη ἡ καρδία μου (diereze po *sego radi*, jak na to ostatně ukazuje též interpunkční znaménko?).

§ 10.1. Tvary indikativu praesentis pomocného slovesa *byti* jako součást opsaného preterita (perfekta) stávají podobně jako enklitika pronominální (a na rozdíl od kondicionálního *bi/by*) v kontaktní postpozici s l-ovým participiem slovesa, i když nezaujímá polohu v čele věty nebo větneho úseku (výslovnostního taktu) po vnitrovětné dierezi, relativně častěji než po ortotonickém incipitu dle Wackernage-lova zákona; pouze v negaci převládá zcela jednoznačně typ s antepozicí pomocného slovesa *něsmъ prišъlъ* (viz § 3.2.), v afirmaci jsou běžné doklady jako Mt 11.25 *isprovědajъ sje tebě o(tv)če. gospodji nebu i zemli. ěko utailъ esi si otъ přemъdrychъ i razumnychъ* Z, M – ὅτι ἔκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν; L 7.43 *onъ že reče emu. pravъ sqdilъ esi* Z, M, A, S – ὀρθῶς ἔκρινας; Euch 104 b 20 *ne vědy ěko umrělo est*; Cloz 9a 34-35 *eže sъtvorilъ estъ* – ὅπερ γὰρ ἐποίησεν; Ps 55.14 *ěko izbavilъ esi d(u)šq mojq otъ smrti* Sin – ὅτι ἐρρύσω τὴν ψυχὴν μου ἐκ θανάτου; Supr 168.1 *o nichъže sъgrěsilъ jesi* – ἐφ' οἷς ἐώρακας.

1. 2. V některých dokladech s prezentními tvary pomocného slovesa *byti* v kontaktní postpozici s l-ovým participiem může být tato poloha motivována i tím, že l-ové participium tvoří ortotonický incipit věty, respektive že stojí po vnitrovětné dierezi nebo po slově v důrazu, např. Mc 1.24 *is(us)e. nazarěnine. prišъlъ esi pogubitъ nasъ* Z, M – ἡλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς; J 3.2 *věmъ ěko otъ b(og)a prišelъ esi učitelъ* Z, M, A – ἀπὸ θεοῦ ἐλήλυθας διδάσκαλος (s *otъ boga* v důrazu a s následnou dierezí?); Ps 8.3 *iz ustъ mladъnečъ sъsostiičъ sъnrъšilъ esi chvalq* Sin – ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον (diereze po *sъsostiičъ*?); Euch 76a 5-6 *utvrъdilъ esi na mně rōkq tvojq* – καὶ ἐπεστήρισας ἐπ' ἐμὲ τὴν χεῖρά σου (sloveso v incipitu); Cloz 4b 23-24 *vъse to sъrebroľjubъstvnе sъtvorilo estъ zabyti* – πάντα ταῦτα εἰς λήθην ἐνέβαλεν ἡ φιλαργυρία (diereze po *sъrebroľjubъstvnе*?); Ps 51.4 *ěko britva izoštrena sъtvorilъ esi lestъ* Sin – ὡσεὶ ξυρὸν ἠκομημένον ἐποίησας δόλον (diereze po *izoštrena*?); Supr 106.21-22 *povelělъ že jestъ žrti krъstijanomъ* (sloveso v incipitu).

2. Relativně sice méně častá, ale přesto spolehlivě doložená je i antepozice prézentních tvarů slovesa *byti* v perifrastickém préteritu, a to především po ortotonickém incipitu věty, např. Mt 26.50 *druže. na něže esi přišl̄ Z, M, A, S – ἐφ' ὃ πάρει*; L 19.8 *i ašte esm̄ kogo čim̄ obiděl̄ Z, M, A – εἰ τινός τι ἐσυκοφάντησα*; Euch 104a 4 *eže est̄ v̄zřel̄*; Cloz 11a 3 *ěkože est̄ postavil̄ den̄ – καθότι ἔστησεν ἡμέραν*; Kij 3b 14–16 *zapovědi tvoje. ježe esi poslal̄ k̄ nam̄ – dona (...) quae promittis*; Ps 70.23 *d(u)ša moě jřž–e–si izbavil̄ Sin – ἡ ψυχὴ μου ἦν ἐλυτρώσω*; Supr 425.29 *k̄gda jesi viděl̄ gospodina – πότε δὲ ἔγνωσ δεσπότην*.

3. Prézentní tvary pomocného slovesa *byti*, anteponované 1-ovému participiu, stojí řidčeji nikoli bezprostředně po ortotonickém incipitu věty. Toto jejich mediální posatvení může být – podobně jako u enklitik pronominálních – motivováno postavením po »kryptoincipitu« nebo »pseudoincipitu«, respektive též inklinací pomocného slovesa k protetickému kontaktu s 1-ovým participiem, s nímž tvoří morfologickou jednotku, např. Mc 8.3 *druzii bo ot̄ nich̄ izdaleče sqt̄ přišli Z, M – καὶ τινες αὐτῶν ἀπὸ μακρόθεν ἦκασιν (diereze po ot̄ nich̄?)*; Supr 121.16–17 *to kako bez mojego povel̄nija tri na desęte jesi pozval̄ – καὶ πῶς παρὰ τὴν ἐμὴν γνώμην δεκατρεῖς ἐκάλεσας*.

4. Možnost střídání polohy pomocného slovesa *byti* po ortotonickém incipitu v distantní antepozici s 1-ovým participiem a mediálně v kontaktní antepozici s ním ilustruje varianta z evangelních kodexů J 17.2 *v̄šeko eže emu esi dal̄ Z, A, eže esi emu dal̄ M, eže dast̄ emu S – πᾶν ὃ δέδωκας αὐτῷ*.

Střídání mediální antepozice pomocného slovesa po slově v důrazu (s pravděpodobnou výslovností splývavou) a jeho postpozice (s pravděpodobnou dierezí po slově v důrazu) dokládá varianta z evangelních kodexů J 16.30 *ěko ot̄ boga esi išl̄ Z, A, ěko ot̄ boga išel̄ esi M, S – ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐξῆλθεσ*.

5. S výjimkou žaltáře a Kij je v ostatních památkách vzájemný poměr dokladů s většinovou postpozicí pomocného slovesa a jeho menšinovou antepozicí dosti vyrovnaný: v Euch je 4 : 1, v Cloz 3,4 : 1, v Supr 2,5 : 1 a v evangeliích 2,4 : 1. Radikální frekvenční odchylku vykazuje na jedné straně žaltář s převahou postpozice v poměru 34 : 1, na druhé straně pak Kij, kde je typ s postpozicí naopak dokonce v menšině, a to v poměru 0,3 : 1; ale při nízké absolutní četnosti všech dokladů v Kij (12) lze frekvenční relaci obou typů v této památce srovnávat s ostatními památkami (hlavně evangelními, žaltářem a Supr, kde jde vždy více než o stovku dokladů) jen přibližně.

6. V několikanásobném predikátu vyjádřeném tvarem perifrastického préterita se pomocné sloveso *byti* nemusí opakovat u každého participia znovu, nýbrž může

být celé řadě kopulativně spojených l-ových participií antepřonováno, např. Kij 6.2-4 *darz iže ty esi dalz i sčtorilz* – munera, quae dedisti, nebo může být postponováno prvnímu z nich, např. Supr 475.8-9 *ni vidělz jesi ni uslyšalz byvzsaago*.

§ 11. 1. Tvary funkčního kondicionálu pomocného slovesa *byti* jako součást opsaného kondicionálu stávají – na rozdíl od enklitik pronominálních i od přítomných tvarů slovesa *byti* v perifrastickém préteritu – v kontaktní postpozici s l-ovým participiem významového slovesa, které nezaujímá polohu v čele věty nebo větňého úseku (výslovnostního taktu) po dierezi, relativně ř i d č e j i než po ortotonickém incipitu dle Wackernagelova zákona, např. Ps 80.15 *ni o čemžže ubu* (sic pro *ubo*) *vragž-ichž smčerilž bimž Sin – èv τῷ μηδεὶ ἀν τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν ἐταπεινώσα*; Supr 131.9-10 *eša moglž bychž azž vasž uvčštati krčstijanomž byti – εἶθε ἡδυνάμην ἐγὼ ὑμᾶς πείσαι*.

1. 2. V některých dokladech s *bi/by* v kontaktní postpozici s l-ovým participiem není navíc jisté, zda l-ové participium nestojí po vnitrovětné dierezi nebo po slově v důrazu, např. J 8.39 *ašte čžla avraamlž byste byli. děla avraamlž tvorili byste Z, biste M, A – τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ποιείτε* (diereze po druhém *avraamlž* v důrazu?); Supr 377.14-16 *telž podoba bž včdati reče. i včstžzanije tñž ostaviti. i azž ubo istžzalž bimž sž včvitižq – σέ ἔδει καταβαλεῖν, φησί, καὶ τὴν ἀπαίτησιν ἐμοὶ ἐπιτρέλαι. κἀγὼ μετὰ τόκου ἀνήτησα* (diereze po *azž ubo* s *azž* v důrazu?).

1. 3. A není de facto jasná pozice *bi/by* v dokladech bez l-ového participia slovesa *byti* jakožto slovesa pomocného, např. J 18.36 *da ne přčdanž bimž ijudeomž Z, M, bychž S, da ne přčdanž bimž bylž A – ἵνα μὴ παραδοθῶ τοῖ Ἰουδαίους*, nebo slovesa sponového, např. L 16.12 *ašte vž tuždemž včrñni ne biste Z, byste M, A, S – εἰ ἐν τῷ ἀλλοτρίῳ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε*.

2. 1. Běžnější je pozice *bi/by* po ortotonickém incipitu věty, např. J 4.10 *ašte bi včděla darž b(o)ž(i). ty bi prosila u nego Z, M, A – εἰ ἤδεις τὴν δωρεάν (...)* *σὸ ἀν ἤτησας αὐτὸν* L 1.62 *kako bi chotělž narešti e Z, M, A – τὸ τί ἀν θέλοι καλεῖσθαι αὐτό*; Mc 14.40 *i ne umčachq čžto bišž otčvnčštali emu Z, bq M – καὶ οὐκ ἤδεισαν τί ἀποκριθῶσιν αὐτῷ*; Ps 50.18 *ěko ašte bi včschotělž žrčtvñž Sin – ὅτι εἰ ἠθέλησας θυσίαν*; Supr 368.5-6 *lžza bi byla moi synž – ψευδῆ μου τὰ ὀνειράτα*.

2. 2. Po ortotonickém incipitu věty stojí funkční kondicionál pomocného slovesa *byti* tehdy, je-li společnou součástí několikanásobného kondicionálního přísudku

– a neopakuje se tedy u každého dalšího l-ového participia znovu, např. Supr 35.29–36.1 *jako da by šelz i otzgnalz lqkavaago togo bēsa* – ὥστε ἐπινεῦσαι καὶ ἀπελάσαι τὸ πονηρὸν ἐκεῖνα πνεῦμα (nikoli tedy **da by šelz i (da) by otzgnalz*).

2. 3. Po prvním ortotonickém členu věty nebo větňého úseku zaujímá *bi/by* místo i v obrazech voluntativně modálního významu s pouhým infinitivem významového slovesa, tedy bez očekávaného l-ového participia slovesa *byti*, přestože jde o kondicionálovou transformaci právě slovesa *byti* ve vazbě »*jestz* (+ dat.) + inf.« —> »*bylo bi/by* (+ dat.) + inf.« —> »*bi/by* (+ dat.) + inf.«, vzorovými příklady tedy **jestz (komu) čisti* —> **bylo bi/by (komu) čisti* —> **bi/by (komu) čisti*, např. Supr 28.4 *naučz vasz kogo by čisti* – διδάσκω ὑμᾶς, τίνα δεῖ σέβειν; Supr 37.3–4 *mysljaachz kako by vľěsti kz s(vz)tuumu* – ἐσκέπτοντο ποίω τρόπω ἐπεισέλθωσαν τῷ ἀγίω; Supr 149.1–2 *koliko pače bi užasati sz namz ch(rst)a isusa* – πόσον χρῆ καταπλήττεσθαι ἡμᾶς τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν.

2. 4. Konstrukčně identický s těmito doklady je též zcela ojedinělý doklad, v němž *bi* prý stojí (tak VAILLANT 1952, s. 411) v absolutním větňém incipitu: Supr 149.5–6 *bi ubojati sz pače boga, i g(ospodin)a našego isuch(rst)a* – χρῆ οὖν φοβεῖσθαι μᾶλλον τὸν θεὸν καὶ κύριον ἡμῶν (...). Je to však doklad zvláštní, neboť v něm nejen je nevyjádřeno l-ové participium slovesa *byti*, tedy *bilo*, ale navíc je v něm možno počítat i s elipsou nějakého kvantitativního adverbia v čele věty, např. *koliko* apod.; je to totiž text vybudovaný v syntaktickém paralelismu s předcházející pasáží, která se právě takovým *koliko* začíná, srov. doklad Supr 149.1–2 citovaný zde na konci předcházejícího odstavce (2.3.), takže náš doklad s *bi* jako větňým incipitem by mohl být hodnocen jako eliptické *(*koliko*) *bi ubo pače bojati sz boga* nebo *(*bylo*) *bi ubo pače bojati sz boga*. V každém případě by to byl jediný doklad s *bi* v čele věty.

2. 5. Mezi doklady s funkčním kondicionálem pomocného slovesa *byti* po ortotonickém incipitu je i ojedinělý doklad, v němž *bi* odděluje od sebe členy atributivního syntagmatu: Supr 88.29–30 *szmatraše koje bi primysljenije izobřesti* – ἐσκόπει τίνα ἄν ἐξεύροι μηχανήν.

2. 6. Pomocné sloveso kondicionální může stát v kontaktní postpozici s incipitními *a, da* (tedy *a bi/by* ve funkci spojky hypotetické *a da bi/by* ve funkci spojky finální) a s negativní partikulí *ne*, např. Supr 303.12–13 *a by bo ne molilz sz ne by vřstavilz mřstnaago* – εἰ μὴ γὰρ προσήξατο; J 4.40 *molěachz i da bi přěbylz u nichz* Z, M, A – ἠρώτων αὐτὸν μεῖναι παρ' αὐτοῖς; Cloz 5b 2–3 *koliko stvori, da bi luči bylz* – πόσα ἐποίησεν, ὥστε αὐτὸν ἀνακτήσασθαι; J 11.21 *g(ospod)ji ašte bi sьde bylz, ne bi bratz moi umřělz* Z, M, A, *by* S – εἰ ἦς ὧδε, οὐκ ἄν ἀπέθανεν ὁ ἀδελφός μου.

3. 1. Tvary funkčního kondicionálu pomocného slovesa *byti* mohou též stát před svým l-ovým participiem – kontaktně nebo distantně – a přitom nikoli v kontaktní postpozici s ortotonickým incipitem věty. Toto jejich mediální větné postavení může mít v některých dokladech rovněž motivaci ve variantě Wackernagelova pravidla jakožto postpozice po »kryptoincipitu« nebo »pseudoincipitu«, pokud by slovo (slovní komplex), za nímž uvnitř věty stojí, bylo nositelem větného důrazu nebo pokud by zahajovalo nový úsek promluvy (výslovnostní takt) po vnitrovětné dierezi, např. J 15.24 *ašte děla ne bim̄ s̄tvoril̄ v̄ nichz̄* Z, M, *bychz̄* S – *εὶ τὰ ἔργα μὴ ἐποίησα ἐν αὐτοῖς* (s *děla* patrně v důrazu); J 18.36 *ašte ot̄ sego mira bi bylo c(ěsa)r̄(s)(tv)o moe. slugy ubo moje podvizaly se byš̄e* Z, M, A, *by bylo* S – *εὶ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἦν ἡ βασιλεία ἡ ἐμή* (neutrální *bi* byl slovosled **ašte bi ot̄ sego mira bylo cěsar̄stvo moje*; přesun *bi* až za *ot̄ sego mira* je patrně motivován tím, že je toto spojení zdůrazněno); J 8.41–42 *vy tvorite děla o(t̄)ca vašego (...)* *my edinogo o(t̄)ca znaem̄z b(og)a (...)* *ašte b(og)z̄ o(t̄)cz̄ vaš̄ bi byl̄z̄. ljubili m̄e biste* Z, M, A 2x – *εὶ θεὸς πατὴρ ὑμῶν ἦν* (slovosled **ašte bi bogz̄ byl̄z̄ ot̄cz̄ vaš̄* by naznačoval tematickou povahu slova *bogz̄* v objektivním pořadí, v našem případě je však *bogz̄* rématem, navíc v subjektivním pořadí, tedy »kdyby byl vaším otcem bůh« nebo doslovněji »kdyby *bůh* byl vaším otcem«, takže jako nejdůraznější člen věty strhl enklitické *bi* až za sebe); srov. podobně L 19.27 *nechotěnz̄š̄e m̄n̄ē da c(ěsa)r̄ bim̄ byl̄ nadz̄ n̄imi* Z, M – *μὴ θελήσωντάς με βασιλεύσαι*; J 8.39 *r̄š̄e (...)* *o(t̄)cz̄ naš̄ avraam̄z est̄z̄. gla(gola) (...)* *ašte č̄eda avraml̄e byste byli. děla avraml̄e tvorili byste* Z, M, A – *εὶ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ εστε* (s důrazným *avraml̄e*); L 9.46 *k̄to ichz̄ v̄š̄t̄ii bi byl̄z̄* Z, M – *τὸ τίς ὦν εἴη μείζων αὐτῶν* (s důrazným *v̄š̄t̄ii*); srov též v dokladu s *bi/by* a infinitivem Euch 1a 24 – 1b 2 *priso tekōštemz̄ istoč̄bnikomz̄ beč̄est̄i by slav̄o v̄sylati. dr̄žz̄a v̄z̄ tvoei vl(ady)ko* (diereze za *istoč̄bnikomz̄*?).

V některých dokladech je důrazná povaha vnitrovětného členu, za nímž stojí *bi/by*, vyjádřena explicitně, např. elativní partikulí *i*, např. Supr 82.28 *a ašte i jedin̄z̄ by byl̄z̄ č̄udim̄yi – kaῖta, εὶ καὶ εἶς ἦν ὁ θαυμαζόμενος*.

3. 2. Na variabilitu výrazových možností co do postavení *bi/by* ukazuje různocnění z L 10.13 *ěko ašte v̄ t̄ur̄ē i sidon̄ē sily biš̄e byly* Z, *biš̄e sily byly* M – *ὅτι εἰ ἐν Τύρω καὶ Σιδῶνι ἐγενήθησαν αἱ δυνάμεις*, v němž znění Z je patrně založeno na plně realizované vnitrovětné dierezi před *sily*, které se tak stává (pseudoincipitní) oporou pro *biš̄e*, tedy asi **ašte v̄z̄ t̄ur̄ē i sidon̄ē / sily biš̄e byly*, kdežto znění M, tím že nasazuje *biš̄e* bezprostředně po *v̄z̄ t̄ur̄ē i sidon̄ē*, napovídá spíše splývavou výslovnost daného celku, tedy asi **ašte v̄z̄ t̄ur̄ē i sidon̄ē biš̄e sily byly*.

3. 3. Mediální postavení *bi/by* mohlo být – kromě motivace uvedené v předchozích odstavcích – nesené též jistou tendencí ke kontaktní antepozici funkčního kondicionálu pomocného slovesa *byti* s l-ovým participiem, s nímž tvořil opisnou

morfológickou jednotku, srov. např. Supr 446.18–19 *vasn̄b kto vas̄b by chotěla tak̄zde byti* – τάχα τις ὑμῶν ἐβούλετο κατ' ἐκείνας γενέσθαι. Kromě dokladů uvedených v předcházejících odstavcích ji napovídají i doklady – třebaže ojedinelé –, v nichž je *bi/by* odděleno od negativní partikule *ne* větým členem, ke kterému se negace nevztahuje, např. Ps 123.2 *ěko ašte ne g(ospod)b bi byl̄ v̄ nas̄* Sin – εἰ μὴ ὅτι κύριος ἦν ἐν ἡμῖν (totéž Ps 123.1). Charakteristickým způsobem pak ji naznačují též některé varianty z evangelních kodexů, např. J 15.19 *mir̄ ubo svoje ljubil̄ bi Z, M, A, svoje by ljubil̄ S* – ὁ κόσμος ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει; Mc 14.21 *dobro bi emu bylo M, dobrěe emu bi bylo Z* – καλὸν (ἦν) αὐτῷ; srov. též s příklonem k slovosledu řec. předlohy J 9.41 *ne biste grěcha iměli A, ne biste iměli grěcha Z, M* – οὐκ ἂν εἴχετε ἀμαρτίαν.

§ 12. 1. Krátké zájmenné tvary vztahující se k syntaktickým substantivům stojí na rozdíl od týchž tvarů vztahujících se k slovesnému predikátu pouze v kontaktní postpozici se svým jménem; nemohou být od něho odtrženy (leđa enklitickými partikulami), ani umístěny za ortotonický incipit věty tvořený jiným slovem. Totéž pravidlo lineární organizace věty platí i pro postverbia.

2. 1. Krátké zájmenné tvary stojící v enklizi k syntaktickým substantivům vystupují především ve funkci posesivních dativů, např. Euch 11b 6–7 *imet̄ p(o)p̄ za r̄ok̄ starěšaago. a t̄z paky bratra si za r̄ok̄*; Mt 8.6 *otrok̄ mi ležit̄ v̄ chrami-ně S, moi Z, M, A* – ὁ παῖς μου; Supr 242.23 *žen̄o ti mēn̄o – gynaika sou lēγω.*

2. 2. Vztahuje-li se posesivní dativ enklitického zájmena ke jménu rozvítenému dalším atributem, stojí po prvním členu takového syntagmatu a odděluje jej od dalšího, např. Supr 177.26–28 *mnogašdi rěchom̄ ti. i v̄ p̄zvoje ti v̄p̄rašanije jakože kr̄stijani jesm̄* – καὶ ἐκ τῶν προτέρων ἐπερωτήσεων.

3. 1. Funkci adsubstantivních enklitik mají dále krátké pronominální formy v útvarch primárně slovesných, které byly funkčně adjektivizovány nebo substantivizovány, tj. v tvarech participií spojených s příslušnou zájmennou formou jakožto s původním objektem nebo reflexivem slovesným, např. Mc 5.18 *molěaše i bēs̄novanu s̄e Z, M* – ὁ δαίμονισθεῖς; Ps 16.8 *ot̄z protivjěštiich̄ s̄e desnici tvoei. s̄zchrani mje g(ospod)i Sin* -- ἐκ τῶν ἀνθεστηκότων τῇ δεξιᾷ σου; Ps 12.6 *s̄t̄ozaj̄oštei mi v̄zdradujot̄ s̄e Sin* – οἱ θλίβοντές με ἀγαλλάσσονται Supr 295.24–25 *utvr̄zde-nije kr̄p̄eštiim̄ s̄e věry radi* – τῶν ὑπὲρ γῆς. πίστεως ἀνδρισόμενων.

Jedině možná postpozice zájmenných enklitik u participií v substantivní funkci kontrastuje s jejich variabilní polohou u slovesného přísudku, kde je možné jak **reče (t̄z). iže bēs̄novaas̄e s̄e*, tak i **reče (t̄z). iže s̄e bēs̄novaas̄e*, kdežto u par-

icipií v adjektivní nebo substantivní funkci je možné pouze **reče běсьнованыи се, nikoli* též **reče се běсьнованыи*.

3. 2. Kontakt participia ve funkci syntaktického substantiva s jeho zájmeným enklitikem může být přerušen enklitickou partikulí, pokud participium v adjektivní nebo substantivní funkci tvoří větný incipit, tedy **běсьнованыи же се reče* (podrobněji viz níže).

4. 1. Kontaktní postpozice se syntaktickým jménem je příznačná též pro postverbia *dělja, dělьma, radi, radьma*, pojíci se s genitivem. Nelze však s jistotou rozhodnout, zda tato konstantní poloha uvedených slov vyplývá z jejich enklitické povahy, tj. zda byla motivována jejich nepřívzvučností.

Příklady: Mc 2.27 *сѣбота чѣ(овѣ)ка дѣлѣ byстѣ. а не чѣ(овѣ)кѣ сѣботѣ дѣлѣ S, чѣ(овѣ)ка ради (...)* *сѣботы ради Z, M, radьma (...)* *radi A* – *διὰ τὸν ἀνδρωπον (...) διὰ τὸ σάββατον*; Supr 406.12–13 *blaženi bo reče izbьranii pravьdy dělьma – ѣвекєν δικαιοσύνης*.

4. 2. Vztahuje-li se postverbium ke jménu rozvítenému atributem nebo apozicí, stojí většinou bezprostředně po prvním členu atributivního nebo apozičního syntagmatu a rozděluje je tak na dvě části, např. Supr 391.23–25 *дрѣзочѣ пристѣпiti к тебѣ господи. твоејѣ дѣлѣ matere* – *διὰ τὴν μητέρα*; Supr 402.21–23 *којејѣ дѣльма вину (...)* *свѣтѣ сѣтвористе на него* – *διὰ ποίαν αἰτίαν*; Supr 551.13–15 *благодатѣ б(о)-жїя сѣтвори се чудо (...)* *вашѣ радьма стран'nyichѣ*; Supr 26.4 *ар'chaggelovy radi благодѣти* – *διὰ τῆς τοῦ ἀρχαγγέλου χάριτος*.

Viz též mimo kánon NomUsť 29a *недуга дѣлѣ прѣтънаго. не можѣть сего творити* – *δὲ ἀσθενειαν σωματικῆν*; VC 10 (Lavrōn 21.12) *вашего ради lakomьstva. malo někoe отъ nichѣ отъјатѣ*.

4. 3. Po atributivním syntagmatu jako celku stojí postverbium jen ojediněle, např. Ps 121.8 *bratrijѣ moeјѣ radi i bližikѣ moichѣ. glagolachѣ Sin* – *ἕνεκα τῶν ἀδελφῶν μου*.

4. 4. Vztahuje-li se postverbium k větnému členu několikanásobnému, stojí rovněž zpravidla po prvním z daného řetězce a u dalších se už neopakuje, např. Supr 549.13–15 *сѣтвори panicѣ (...) себе радьма i ništiichѣ*.

4. 5. Zcela výjimečně může postverbium zaujmout polohu pravé předložky, s níž je identické funkčně, tj. může stát v antepozici se svým jménem, srov. mimo kánon NomUsť 22a 15 *radi тѣšťєslavьна жєlanїя* – *διὰ δόξης κενῆς*.

§ 13. 1. Při styku několika enklitik v jedné větě stojí enklitické partikule před enklitiky zájmennými a slovesnými, např. Euch 46a 7-9 *vъzbranĕtъ bo ti g(ospod)ъ. v'sĕchъ časъ*; Cloz 11a 22-23 *romĕni bo mĕ sĕtъ g(ospod)ji* – *μνήσθητί μου, κύριε*; Ps 43.8 *s(τ)paslĕ bo ny esi otъ sѣtqъzajrŏstiichъ namъ Sin* – *ἔσωσας γὰρ ἡμᾶς*; Ps 29.8 *otъvratilъ že esi lice tvoe Sin* – *ἀπέστρεψας δὲ τὸ πρόσωπόν σου*; L 9.34 *uboďĕž že sĕ Z* – *ἐφοβήθησαν δὲ*; Supr 225.6-7 *obrĕtъ že i dijakъ glagola* – *καὶ μαθὼν ὁ Φιλέας αὐτῷ λέγει*; Mc 16.8 *imĕaše že jĕ trepetъ Z, M, A* – *εἶχεν δὲ (// γὰρ) αὐτὰς τρόμος*; J 8.57 *avraamъ li esi vidĕlъ Z, M, A* – *Ἀβραὰμ ἐώρακας*; Supr 78.30 *ašte bo bychъ imĕlъ*; Supr 241.27-28 *ašte li by kto bylъ* – *οὐδεὶς παρῆν*; Supr 126.11-12 *lĕpo že by vamъ edinomъ pokarĕti sĕ* – *ἔδει δὲ ὑμᾶς (...) πειθεσθαι*.

1. 2. Pouze *bi/by* po spojce *a* stojí *před* enklitickými partikulami větnými, např. Supr 350.3-4 *a by bo minĕlъ smokve imĕla. by smokvi zmiĕja gnĕzdo svoje be-s-ъ-mrĕti* – *εἰ γὰρ παρέδραμε τὴν σκῆην*; Supr 303.12-13 *a by bo ne molilъ sĕ ne by vъstavitъ mrĕtvaago* – *εἰ μὴ γὰρ προσήξατο*.

Je to zjevně projev toho, že *a + bi/by* vytvářely už pevnější spojovací jednotku s významem hypotetické spojky ireálné »kdyby«.

1. 3. Enklitické partikule stojí rovněž kontaktně před postverbii a oddělují je tak od jejich anteponovaného genitivu, např. Cloz 4a 28 *ne sego li radi gl(agola)aše*, Supr 411.3-4 *ne togo li dělĕtma glagolaše* – *ὡ διὰ τοῦτο ἔλεγε*.

Srov. též mimo kánon Progl 9 *togo že dělĕja slyšite. sloveni vsi Troj, tĕm'že Chil*.

2. 1. Při styku několika partikulí větných stojí *bo* až za *li* nebo *že*, např. Supr 358.26-27 *dĕďĕši li bo kъ ělovĕku prichodiši* – *μὴ γὰρ ἀνθρώπῳ προσέρχη*; Supr 395.27-28 *sica že bo i u nasъ slovesy chuda i ugotovĕjena trepeza* – *τοιούτη γὰρ καὶ παρ' ἡμῶν λόγων μετρία ἡτοίμασται τράπεζα*; Supr 501.19-20 *ako že bo vĕlĕze kъ uĕenikomъ nauĕichъ sĕ* – *ὅτι μὲν γὰρ εἰσῆλθε πρὸς τοὺς μαθητὰς δεδίδαγμα*.

2. 2. Ve vzájemném sledu enklitických partikulí *že* a *li* převládá antepozice *li* ve spojení *ašte li že (ni)*, např. Mc 9.50 *ašte li že solъ neslana bĕdetъ. o ěemъ jĕ osolite Z, M* – *ἐὰν δὲ τὸ ἄλας ἀναλον γένηται*; J 16.7 *ašte li že idĕ M, A* – *ἐὰν δὲ πορευθῶ*; Ps 58.16 *ašte li že ne nasytĕtъ sĕj Sin* – *ἐὰν δὲ μὴ χορτασθῶσω*; J 14.2 *vъ domъ o(т)ca moego obitĕli mnogy sĕtъ. ašte li že ni. reklъ bimъ vamъ Z, M, A, S* – *εἰ δὲ μὴ, εἶπον ἂν ὑμῖν*.

Srov. též mimo kánon R 7.2 *ašte li že umretъ mužъ jei. razdrĕšitъ sĕ ot zakona mužъska-go Christ, Slepĕč, Christ* – *ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ*.

Řidší opačný sled *ašte že li (ni)* je doložen mimo kánon, např. 1 Th 5.10 *umršímь za ny. da. ašte že li bždimь. ašte že li sžrimь. kurno sž nimь oživemь* Christ, Šiš – *εἴτε γρηγορώμεν εἴτε καθεβώμεν*; Bes 17. 119aa 4 *i ašte budetъ s(y)na mira. počijetъ na nemь mirь vašb. ašte že li ni. k vatъ vžzvatitъ sę* – sin autem, ad vos revertetur.

2. 3. Zato po interrogativech a po spojkách pocházejících z relativ je sled *že li* běžný, patrně proto, že *že* tu už ztrácelo svou lexikální samostatnost a začínalo vytvářet integrální součást interrogativ a relativ, tedy *kakože, kžgdaže, kyiže, otžkžduže, jegdžže, zažeže, ideže* apod., i když v edicích památek je někdy novodobými editory provedena segmentace – originálního psaní kontinuálního – *kžgda že, kyi že* atd., např. Supr 501.20–21 *kako že li vžlěže nikakože ne navykochž – τὸ δὲ πῶς εἰσῆλθεν*; Supr 447.17–18 *kžgda že li posmějetъ sę – ποτὲ δὲ καὶ καταγελάσεται*; Supr 542.16–17 *kojego že li džla ne obavišę podž igomž*; Supr 487.30 *otžkždu že li se jestž javž – καὶ πόθεν τοῦτο δῆλον*; Cloz 5b 21–22 *egdžže li romžnimž sę – ὅταν δὲ σπουδάσωμεν*; Supr 411.12–14 *poněždž mi (...) za zažeže li ti předa. na bžsy vlastž – ὅτι σοι παρέδωκε*.

3. 1. Při styku několika enklitik zájmenných stojí tvary dativní před akuzativními, mezi nimi i před zvratným *sę*, např. Mt 11.25 *isproněždajž ti sę otžče* M, *isproněždajž sę tebž* Z – *ἐξομολογοῦμαί σοι, πάτερ*; Mt 26.53 *li m'niž ti sę* Z, M, A – *ἢ δοκεῖς*; Ps 16.15 *nasyštž sję egda avitž mi sję slava tvož* Sin – *ἐν τῷ ὀφθῆναι τῆν δόξαν σου*; Mt 17.17 *priveděte mi i sžmo* M, A, S – *φέρετέ μοι αὐτὸν ᾧδε*.

3. 2. Do sledu pronominálních enklitik se zapojují též nominativy *vy* a *va*, které ve funkci gramatického subjekta slovesného přísudku v imperativu mohou být vloženy mezi sloveso a *sę* nebo *i (= jь)*. Norma tu však byla neustálená, jak svědčí textové varianty, např. Mt 28.5 *ne boita vy sę* M, Z, S, *ne boita sę vy* A – *μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς*; Mt 6.9 *tako ubo molite vy sę* M, *molite sę vy* Z, S – *οὕτως οὖν προσεύχεσθε ὑμεῖς*; Mt 28.9 *raduita va sę* S, om. *va* Z, M, A – *χαίρετε*; J 18.31 *poiměte i vy* Z, M, A, S, Supr 433.5 *poiměte vy i – λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς*.

Jinak však nom. *vy* a *va* mohou stát jako plně ortotonické i v absolutním incipitu věty, např. Mt 5.13 *vy este solž zemi* Z – *ὑμεῖς ἐστε τὸ ἄλας*.

4. 1. Při styku zájmenných enklitik s přítomnými tvary pomocného slovesa *byti* jako součástí perifrastického préterita (perfekta) je hypoteticky šest slovosledných možností:

- a) **vžčera sę jestž razdělilž*
- b) **vžčera razdělilž sę jestž*
- c) **vžčera jestž razdělilž sę*
- d) **vžčera jestž sę razdělilž*
- e) **vžčera sę razdělilž jestž*
- f) **vžčera razdělilž jestž sę*

4. 2. Typ a) je dobře doložen, např. Mt 27.46 *vaskojr me esi ostavilz* M, A, S, *me ostavi Z* – *ἰνατί με ἐγκατέλιπες*; J 17.26 *ljuby ejrže me esi vnzljubilz* Z, M, A – *ἡ ἀγάπη ἦν ἡγάπησάς με*; Euch 83a 1 *jēže mi esi dalz*; Euch 102a 14 *vz nichzže sē jestz pokaalz*; Cloz 11a 25 *ev(a)ndelistz sē esi živilz* – *καὶ εὐαγγελιστῆς ἀνεδείχθης*; Ps 94.6 *iže ny estz sštvorilz* Sin – *τοῦ ποιήσαντος ἡμᾶς* (jediný doklad toho druhu z PsSin); Supr 226.30–227.1 *to tētz ti jestz dala životz* – *διὰ τὴν προσωυμίαν συνεχώρησέν σοι τοῦ ζῆν*.

Varianty typu a) představují doklady, v nichž mají enklitika od l-ového participia polohu distantní, např. Kij 6b 8 *ēkože jē esi slavojoz tvoejoz nebeszskoojoz utvrzdilz* – *quos caelesti gloria sublimasti*; Supr 379.3–4 *slovo ny jest bogz dalz* – *λόγον ἡμῖν ἔδωκεν ὁ Θεός*.

4. 3. typ b) je absolutně nejčastější: v PsSin je prakticky typem jediným, neboť je doložen v 61 dokladech proti jedinému dokladu typu a) (a ostatní typy v památce nejsou doloženy vůbec), v ostatních památkách je vztah b : a v absolutních číslech tento: evangelní kodexy Z, M, A, S 31:14 (všech dokladů, nikoli evangelních míst), Supr 12 : 4, Euch 8 : 5, Kij 2 : 2, Cloz 1 : 2. Příklady typu b): Mt 15.5 *otz mene polzzevalz sē esi* Z, M – *ἐξ ἐμοῦ ὠφελήθης*; Mc 10.6 *mōza i ženoz sštvorilz ē estz b(og)z* Z, M – *ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν*; J 9.37 *vidēlz i esi* Z, A, *vidēly-i* M – *ἑώρακας αὐτόν*; Euch 77b 15 *izbavilz me esi* – *ἐρύσω με*; Ps 59.3 *razgnēvalz sje esi i pomilovalz ny esi* Sin – *ὠργίσθης καὶ ὠκτείρησας ἡμᾶς*; Ps 21.5 *upzvasjē i-zbavilz jē esi* Sin – *ἠλπισαν καὶ ἐρῶσω αὐτούς*; Euch 35b 4 *podzložilz jo esi*; Cloz 7a 28–29 *protivilz sē esi*; Supr 381.17–18 *dalz ti jestz vlastz ch(risto)s(τ)z* – *ἔδωκε σοι ὁ Χριστὸς ἐξουσίαν*.

Postponovaný prezntní tvar slovesa *byti* může být od svého participia oddělen i delšími (neenklitickými) zájmennými tvary, např. J 17.2 *ēkože dalz emu esi vlastz* Z, M, A, *dastz emu vlastz* S – *καθὼς ἔδωκας αὐτῷ ἐξουσίαν*; L 15.30 *i zakzlatz emu esi telecz pitomz A, zakla emu* Z, M, S – *ἔθυσας αὐτῷ τὸν σιτευτὸν μόσχον*; Euch 34b 4 *i podalz emu esi zrakz*; Ps 72.18 *položilz imz esi zolz* Sin – *ἔθου αὐτοῖς*.

Ale tato pozice, na rozdíl od zájmenných enklitik, u neenklitických tvarů zájmenných mohla alternovat i s pozicí ortotonického tvaru zájmenného až za opisným tvarem préterita jako celkem, např. J 17.8 *gl(agol)y jēže dal esi mnē* A, M, *jēže dastz mnē* Z, *ēže dastz mi* S – *τὰ ῥήματα ἃ ἔδωκάς μοι*; Euch 63a 8 *v'se bo vnzdalz esi namz*; Ps 79.16 *egože ukřēpilz esi sebz* Sin – *ὄν ἐκραταίωσας σεαυτῷ*; Supr 480.5 *jēže vnzdalz jesi nam'* – *ὣν ἀνταπέδωκες ἡμῖν*.

4. 4. Typy c), d), e) jsou doloženy jen zcela ojediněle, typ f) není doložen vůbec.

Zcela ojedinělé jsou doklady typu d), a to s enklitiky v distantním postavení od l-ového participia, srov. Euch 52b 25 *ejrže esi ny přēstzpleniemz oskvrznilz* – *ὄν ἡμεῖς διὰ τῆς παραβάσεως ἐπεσμάμεθα*; Supr 267.18 *u svoichz sptz si doma ležali* – *πρὸς τοὺς ἰδίους ἔμεινον*; též s negativním tvarem pomocného slovesa Supr 171.23–24 *nēsmz sē ješte sšpodobilz* – *οὐπω ἠξιώθην*.

Typ c) je rovněž doložen jen zcela ojediněle, a to v tvaru s negativním pomocným slovesem, srov. Supr 149.23 *něsi li ještě pokorilš se* – *οὐδέπω ἐπέοθησθ* (viz ještě Supr 8.8, 147.26).

Vzácné jsou konečně i doklady typu e), srov. J 17.6 *mně je dalš esi* Z, M, A, S – *κάμοι αὐτούς ἔδωκας* (viz ještě Mt 20.12 Z, A); Kij 7.12–13 *prisno ny vřzveselilš esi* – nos (...) continua laetificas commemoratione; srov. též se zájmenným enklitikem v distantní poloze od perifrastického tvaru slovesného Cloz 1a 30 *eize je g(ospod)š naučilš estš* – *ὁ ὁ κύριος διδάξει αὐτούς*.

4. 5. Vcelku je tedy v stsl. kanonických památkách v tvarech opisného préterita normou sled **sě jestš* v kontaktu (typy a) a b)), zčásti též v distantní pozici (typ e)); opačný sled je jen zcela výjimečný.

5. 1. Při styku zájmenných enklitik s funkčním kondicionálem pomocného slovesa *byti* jako součásti perifrastického kondicionálu je hypoteticky šest slovosledných možností (podobně jako u perifrastického préterita);

- a) **vščera sě bi/by razdělilš*
- b) **vščera razdělilš sě bi/by*
- c) **vščera bi/by razdělilš sě*
- d) **vščera bi/by sě razdělilš*
- e) **vščera sě razdělilš bi/by*
- f) **vščera razdělilš bi/by sě*

5. 2. Typy e) a f) se nevyskytují (š výjimkou variantního dokladu L 19.23 *istęzalš bimš e* A, *istęzalš e bimš* Z, M – *ἄν αὐτὸ ἐπραξα*), daleko nejběžnější jsou v stsl. kanonických památkách typy a) a b)).

Příklady slovosledného typu a): Mc 11.18 *i iskaachō kako i bō pogubili* Z, M – *καὶ ἐξήτουν πῶς αὐτὸν ἀπολέσωσιν*; Supr 367.24–25 *vinu iskaaše kako sě by sš bratišj roznaš* – *ἀφορμὴν ἐξήτει πῶς ἀναγνωρισθῆ τοῖς ἀδελφοῖς*; Supr 95.11–12 *koliko sě by trudilš* – *πόσα ἄν ἔκαμες*; Mc 9.22 *i množicešj i vř ognš vřvrže (...)* *da i bi pogubilš* Z, M, A, *da i by potopilš* S – *ἵνα ἀπολέση αὐτόν*; Supr 275.5–6 *moli sě igumenu. da i by prijelš ioan' kš sebě*; Mt 26.24 *dobrěe emu bi bylo. ašte sě bi ne rodilš č(lově)kš tš* Z, M, A, *by* S – *εἰ οὐκ ἐγενήθη ὁ ἀνθρώπος ἐκεῖνος*; J 14.7 *ašte mę biste znali* Z, M, A *byste* S – *εἰ ἐγνώκειτέ με*; Ps 54.12 *ěko ašte mi bi vragš ponosilš* Sin – *ὅτι εἰ ἐχθρὸς ὠνείδισέ με*.

5. 3. Příklady slovosledného typu b): J 18.36 *slugy ubo moję podvizaly sě byšę* Z, M, A, S – *οἱ ὑπηρέται ἄν οἱ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο*; L 15. 29 *da sš drugy moimi vřzveselilš sě bimš* Z, M, A, S – *ἵνα μετὰ τῶν φίλων μου εὐφρανθῶ*; J 4.10

i daľ ti bi voda živo Z, M, A – καὶ ἔδωκεν ἄν σοι ὕδωρ ζῶν; J 8.42 *ljubili me biste Z, M, A (2x) – ἀγαπᾶτε ἄν ἐμέ;* J 14.28 *vzdradovali se biste ubo Z, M, byste S (2x) – ἐχάρητε ἄν;* Ps 93.17 *vzmalě vzselila sje bi vь adъ d(u)ša moě Sin – παρὰ βραχὺ παρώκησε τῷ ἄδῃ ἢ ψυχῇ μου;* Ps 54.13 *ukryľ sje bimъ ubo otъ nego Sin – ἐκρύβην ἄν ἀπ' αὐτοῦ;* Ps 123.3 *ubo živy rožrľli ny bysje Sin – ἄρα ζῶντας ἄν κατέπιον ἡμᾶς.*

5. 4. Byla tedy v staroslovenštině uzuální kontaktní postpozice kondicionálního *bi/by* za enklitikem pronominálním: *se bi/by*. Postavení zájmenných enklitik před funkčním kondicionálem pomocného slovesa *byti* není však zachováno ve dvou typech slovosledných řetězců s *bi/by* antepoňovaným l-ovému participiu: jednak v sekvenci se zájmenným enklitikem postpoňovaným spojení *bi/by* s l-ovým participiem jako celku, tj. v typu c), jednak v sekvenci se zájmenným enklitikem umístěným mezi kondicionál pomocného slovesa a l-ové participium, tj. v typu d). Ale oba tyto typy jsou omezeny jednak na kondicionál negativní a kondicionál po *a* (tak převážně v typu c)), jednak na kondicionál po *da* (tak převážně v typu d)), tedy na konstrukce, v nichž se objevují *ne bi/by*, *a bi/by* a *da bi/by* jako útvary více méně fixně spojené. U *ne a a* je tomu tak pravidlem (jen vzácně je doložen sled *se bi ne* + l-ové participium, srov. např. doklad z Mt 26. 24 citovaný v předchozím odstavci), u *da* je řidčeji doložena též – jinak ovšem obvyklá – sekvence se zájmenným enklitikem antepoňovaným kondicionálu pomocného slovesa *byti* (viz doklady z Mc 9.22, Supr 275.6, L 15.29 citované v předchozím odstavci, srov. ještě např. J 11.53, Z, M, A, Mc 12.13 Z, M).

Jinak, mimo uvedené sekvence, je slovosledný typ c) doložen jen ojedinele, srov. J 14.28 *ašte biste ljubili me Z, M, A, byste S – εὶ ἀγαπᾶτέ με;* Ps 123.4 *voda bi potopila ny Sin – τὸ ὕδωρ ἄν κατεπόντισεν ἡμᾶς-*

Příklady kondicionálu po negativní partikuli *ne* a po *a*, *da* v typu c): Mt 24.22 *i ašte ne bišje překratili se dьne ti Z, M, A, S – καὶ εὶ μὴ ἐκολοβώθησαν αἱ ἡμέραι ἐκεῖνοι;* Mc 14.21 *ašte ne bi rodilъ se cľ(o)věkъ tъ Z, M – εὶ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος;* Supr 412.9-10 *ašte ne by nechulъ ne by předaľ se – ὅτι εὶ μὴ ἐβούλετο, οὐκ ἄν παρεδόθη;* Supr 428.14-16 *ne by sьpasla se děly prvъaja porodъnaja děvica – οὐκ ἄν ἐσώθη τοῖς ἔργοις ἢ πρώτῃ (...) παρθένος;* Supr 167.2 *da bychъ pokajalъ se kъ bogu – ὅπως μετανοήσω τῷ θεῷ;* Supr 499.2-3 *ašte ne by raspъrěľ se – εὶ δὲ μὴ ἀμφέβαλεν;* Supr 303.12-13 *a by bo ne molilъ se ne by vъstavilъ mrъtvaago – εὶ μὴ γὰρ προσήξατο, οὐκ ἄν ἤγειρε τὸν νεκρόν;*

v typu d): J 19.11 *ašte ne bi ti danio sъ vyše Z, M, A (2x), by S (2x) – εὶ μὴ ἦν δεδομένος σοι ἄνωθεν;* L 20.20 *da bъ i předaľi vladycьstvu Z, M – ὥστε παραδοῦναι αὐτὸν τῇ ἀρχῇ;* L 18.15 *da bi se ichъ kosnъľ Z, M – ἵνα αὐτῶν*

ἄπτηται; L 4.29 *da bḡ i nizʒrinqli Z, M, A* – ὥστε κατακρημνίσαι αὐτόν; Supr 559.26 *jako da by jḡ izbavilš otʒ nego*; Supr 366.27–28 *da by mē kromē otʒ sʒna ježe vidēchš sʒtvorilš* – ὅπως ξέρον με τῶν οὐνείρων ποιήση; Supr 261.29 *da by sē poklonilš toi tvarī* – ἴνα προσεκύνη ἐν ἐκείνῳ (...) ποιήματι.

Neobligátnost sledu *da ne bi/by* se projevuje též v různocnění verše Mt 6.16 *da bišē sē avilī č(lově)komš postēšte Z, S, bḡ M, da sḡ bḡ avilī A* – ὅπως φανῶσω τοῖς ἀνθρώποις τησεύοντες.

6. Pri srovnání situace ve vzájemném postavení zájmených a slovesných enklitik v tvarech perifrastického préterita (perfekta) a perifrastického kondicionálu se projevuje sice stejná obecná tendence k antepozici zájmeného enklitika před tvarem pomocného slovesa, ale se značně rozdílnou důsledností: v Z, M, A, S, PsSin, Euch, Cloz, Supr, Kij je v perfektu počet dokladů se sledem »EnklPron – EnklVbAux« k počtu dokladů se sledem »EnklVbAux – EnklPron« v poměru 151 : 8, kdežto v kondicionálu 62 : 40. Tento nemálo rozdílný frekvenční vztah vyplývá z dobré doloženosti typu c) (21) a d) (18) v kondicionálu (a 1 dokladu na typ f), zatímco v perfektu typ f) není vůbec a zbylé dva jsou doloženy jen zcela řídkce: typ c) ve 3 dokladech, typ d) rovněž ve 3 dokladech.

Kondicionál a perfekturn se dále liší absencí typu e) v kondicionálu a jeho doložením, třebaž jen řídkým (8 dokladů), v perfektu, zejména však vzájemným frekvenčním vztahem typů a : b, který je v perfektu 28 : 115, kdežto v kondicionálu 34 : 28.

§ 14. 1. Nejméně normalizována je poloha spojky-částice *ubo*, která někdy zaujímá podobnou pozici jako zájmená enklitika, resp. i větné enklitické partikule, nezřídka však i polohu jinou.

2. *ubo* stává často dle Wackernagelova zákona po ortotonickém incipitu větném, např. Supr 82.8–10 *blaži ubo po izvěsti postradanšaaḡo mḡčeniḡe* – μακάρισον οὖν γνησίως τὸν μαρτυρήσαντα, může být anteponováno postverbiu rozdělujícímu atributivní syntagma, a stát tedy mezi atributem a postverbiem, např. Supr 391.26–28 *toḡe ubo děľbma tvojeḡe besposagajē matere i děviceḡ. milui mē blḡdnicḡ* – δι' ἐκείνην τοίνυν τήν σὴν ἀπειράγαμον μητέρα καὶ παρθένον, ba může v něm – stejně jako partikule větná – rozdělovat od sebe i členy atributivního syntagmatu, např. J 18.36 *slugy ubo moḡ podvizaly sē byšē Z, M, A, S* – οἱ ὑπηρεταὶ αὖ οἱ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο; Supr 72.4–6 *i vsš ubo denš i nošťe učaachḡ sē otʒ s(vḡ)taḡo kūriona* – δι' ὅλης δὲ τῆς ἡμέρας; viz též mimo kánon VC 1. (Lavr. 1,8) *no na kajaždo ubo lēta i vrēmena ne přēstaetš blagodatš tvoreḡ.*

3. V perifrastických tvarech préterita a kondicionálu s postpozicí pomocného slovesa může je sice stejně jako enklitika zájmenná oddělovat od l-ového participia, např. Mt 25.27 *i prišedz azъ. vьzъelъ ubo bimъ svoe* Z, M, A, S – και ἐλθὼν ἐγὼ ἐκομοσάμεν ἄν τὸ ἐμόν; Ps 54.12 *prětrъpělъ ubo bimъ Sin – ὑπήνεγκα ἄν*, srov. též mimo kánon 1 J 2.19 *ašte bo byša otъ nasъ byli. prěbyli ubo byša sъ nami* Christ, Slepč, Šiš – εἰ γὰρ ἐξ ἡμῶν ἦσαν, μεμενήκεισαν ἄν μεθ' ἡμῶν, ale na rozdíl od zájmenných enklitik *ubo* nezdídká postponované pomocné sloveso od l-ového participia neodděluje, nýbrž je perifrastickému slovesnému tvaru jako celku někdy antepónováno, např. Ps 118.92 *togda ubo rogyblъ bimъ vo szměrenii moemъ Sin – τότε ἄν ἀπωλόμην ἐν τῇ ταπεινώσει μου*; Supr 377.15–16 *azъ ubo istezalъ bimъ sъ vьzvitiijъ – κάγω μετὰ τόκον ἄν ἀπήτησα*, nebo častěji postponováno, např. L 17.6 *gl(gola)li biste ubo sükaměně sei* Z, M, om. *ubo* A – ἐλέγετε ἄν τῇ σκαμίνω ταύτης; Ps 54.13 *ukrylъ sje bimъ ubo otъ nego* Sin – ἐκρύβην ἄν ἀπ' αὐτοῦ; J 14.28 *vъzdradovali sę biste ubo* Z, M, A, *byste* S (2x) – ἐχάρητε ἄν; Supr 440.1 *da umrělъ jestъ ubo – οὐκοῦν ἐτελεύτησεν ὅτι*.

Variabilitu postavení *ubo* v perifrastických slovesných tvarech s postponovaným slovesem pomocným dosvědčuje doklad Ps 54.12–13 *ašte mi bi vragъ ponosilъ prětrъpělъ ubo bimъ. i ašte bi nenavidjěi mne na mje velъrěčevalъ. ukrylъ sje bimъ ubo otъ nego* Sin – ὅτι εἰ ἐχθρὸς ὤνεδισέν με, ὑπήνεγκα ἄν, και εἰ ὁ μισῶν με ἐπ' ἐμὲ ἐμεγαλορρημόνησεν, ἐκρύβην ἄν ἀπ' αὐτοῦ v němž se v blízkém textovém sousedství střídají oba slovosledné typy patrně z důvodů stylistických, z potřeby stylové disimilace textu.

4. Při styku s dalšími enklitiky *ubo* většinou jejich řetězec uzavírá, např. Mt 10.26 *ne uboite sę ubo ichъ* M, A, om. *ubo* Z – μη οὖν φοβηθήτε αὐτούς; J 16.22 *i vy že ubo nyně pečalъni bōdete* Z, M, om. *ubo* S – και ὑμεῖς οὖν νῦν μὲν λύπην ἔχετε; Mt 25.27 *podobaše ti ubo. vъdati sъrebro* Z, M, A, S – ἔδει σε οὖν βαλεῖν; Supr 106.5 *rěchъ ti ubo – εἶπον γὰρ σοι*; viz též mimo kánon Job 2.3 *promislilъ li esi ubo na raba moego iova* ms. Viti Gl. – προσέσχες οὖν τῷ θεράποντι. Ani tato poloha však není striktně normativní a *ubo* může mít – řidčeji – v řadě enklitik i umístění jiné, např. Supr 71.15 *se ubo vy jestъ nenaviděti – τοῦτο γὰρ ἐν ὁμῶν ἐστιν τὸ μωῆσαι*.

5. A jsou konečně doloženy i řídké doklady s *ubo* v absolutním incipitu, srov. např. *ubo* uvádějící apodozi spojkového souvětí Ps 123.3–4 *vъnegda vъstati čl(o)-v(ě)komъ na ny. ubo živy rožrěli ny byšję. vъnegda progněvati sje ěrosti ichъ na ny ubo voda bi rotopila ny* Sin – ἄρα ζῶντας ἄν κατέπιον ἡμᾶς (...) ἄρα τὸ ὕδωρ ἄν κατεπόντισεν ἡμᾶς; Supr 115.6–11 *uboi sę veličъstva bogъ (...) i dija. trъveličъstvъnaago. area. pisidona. ubo něsi li nikoliže plavalъ po moru. da by uvědělъ strachъ jeho – ἄρα οὐδέποτε ἐπλευσας και ἔγνωσ αὐτοῦ τὸν φόβον*.

Z Á K L A D N Í L I T E R A T U R A

- AITZETMÜLLER, R.: *Belegstellenverzeichnis der altkirchenslavischen Verbalformen*. Würzburg 1977.
- BAUEROVÁ, M.: *Existovala v staroslověnině spojka nebo částice ali?* *Slavia* 26, 1957, 572–575.
- BAUEROVÁ, M.: *Staroslověnské spojky bo, †nebo, nebъ a ibo*. In: *Studie ze slovanské jazykovědy*, Praha 1958, 93–101.
- BAUEROVI, J. a M.: *Staroslověnské ašte*. *Slavia* 26, 1957, 157–179.
- BERNEKER, E.: *Die Wortfolge in den slavischen Sprachen*. Berlin 1900.
- CUENDET, G.: *L'ordre des mots dans le texte grec et dans les versions gotique, arménienne et vieux slave des Évangiles*. Paris 1929.
- DANEŠ, F.: *K otázce pořádku slov v slovanských jazycích*. *Slovo a slovesnost* 20, 1959, 1–10.
- DANEŠ, F.: *Intonace a věta ve spisovné češtině*. Praha 1957.
- ERHART, A.: *Indoevropské jazyky*. Praha 1982.
- ERTL, V.: *Přspěvek k pravidlu o postavení příklonek*. *Naše řeč* 8, 1924, 257–268 a 293–309.
- GRÜNENTHAL, O.: *Die Übersetzungstechnik der aksl. Evangelienübersetzung*, kap. Abweichungen in der Wortstellung. *AslPh* 32, 1911, 27–38.
- HAVRÁNEK, B.: *Genera verbi v slovanských jazycích I*. Praha 1928.
- HAVRÁNEK, B.: *Zalog (genera verbi) v staroslavjanském jazyce v srovnávacím pláne*. In: *Исследования по синтаксису старославянского языка*, Praha 1963, 15–100.
- HAVRÁNEK, B.: *K otázce slovosledu, zvl. postavení verba finita ve větě v nejstarších fázích slovanských jazyků*. *Slavia* 40, 1971, 505–510.
- HORÁLEK, K.: *Evangelidře a čtveroevangelia*. Praha 1954 (o variantách slovosledných 213–218).
- JAKOBSON, R.: *Les enclitiques slaves*. In: *Atti del III congresso internazionale dei linguisti*, Roma 1933, 384–390.
- KARCEVSKIJ, S.: *Sur la phonologie de la phrase*. *Travaux du Cercle linguistique de Prague* 4, 1931, 188–227.
- KORTLANDT, F. H. H.: *Sur l'accentuation des noms postverbaux en slave*. In: *Dutch contributions to the 8th international congress of slavists*, 1979, 325–328.
- KURZOVÁ, H.: *Der Relativsatz in den indoeuropäischen Sprachen*. *Rozpravy ČSAV, ř. společenských věd* 91, seš. 2, Praha 1981.
- MATHESIUS, V.: *Mluvní takt a některé problémy příbuzné*. *Slovo a slovesnost* 3, 1937, 193–199; též in: V. Mathesius: *Čeština a obecný jazykozpyt*, Praha 1947, 243–256.
- MATHESIUS, V.: *Základní funkce českého pořádku slov*. *Slovo a slovesnost* 7, 1941; též in: V. Mathesius: *Čeština a obecný jazykozpyt*, Praha 1947, 327–352.
- MISTRÍK, J.: *Slovosled a vetosled v slovenčine*. Bratislava 1966.
- SŁAWSKI, F.: *Miejsce enklityki odmiennej w dziejach języka bułgarskiego*. Kraków 1946.
- SŁOŃSKI, St.: *Tak zwane perfekum w językach słowiańskich*. *Prace filologiczne* 10. Warszawa 1926, 1–33.
- SLOVNÍK JAZYKA STAROSLOVĚNSKÉHO*. Praha od 1958.

- STRAKOVÁ, V.: *Distance jako slovosledný faktor*. In: *Filologické studie II (Sb. ped. fak. UK)*, Praha 1970, 97–105.
- TRAVNÍČEK, F.: *Základy českého slovosledu*. Slovo a slovesnost 3, 1937, 78–86.
- TRAVNÍČEK, F.: *K postavení příklonek ve větě*. In: *MNĚMA*, Praha 1926, 302–316.
- TROST, K.: *Perfekt und Konditional im Altkirchenslavischen*. Wiesbaden 1971.
- VAILLANT, A.: *Руководство по старославянскому языку*, Москва 1952.
- VEČERKA, R.: *Problematika zkoumání aktuálního větného členění v staroslověnině*. Sborník prací fil. fak. Brno, A 28, 1980, 79–90.
- WACKERNAGEL, J.: *Über ein Gesetz der indogermanischen Wortstellung*. Indogermanische Forschungen 1, 1892, 333–436.

Résumé

Lineární organizace věty záleží v umístění větných komponentů jednak v rámci věty jako celku (pozice incipitní, mediální a finitní), jednak ve vztahu k jiným komponentům téže věty, a to z hlediska jejich vzájemného pořadí (anteponice a postponice) a z hlediska jejich vzájemné vzdálenosti (pozice kontaktní a distantní). Rytmický faktor se přitom uplatňuje v postavení proklitik a enklitik.

Proklitické byly v staroslověnině negativní partikule *ne* (§3) a *ni* (§4), předložky (§5), spojky a partikule *a, i, da, to, nъ* (a *li* ve funkci spojky) (§6). Enklitika byla trojí povahy: a) Větné partikule a spojky *bò, že, li* (§8) byly enklitické v rámci věty jako celku. b) Krátké zájmenné tvary vztahující se k syntaktickým substantivům a postverbia (§12) byly enklitické k určovanému jménu. Dvojaká byla však motivace postavení c) enklitik vztahujících se k verbálnímu predikátu, ať už to byly krátké tvary zájmenné (§9), nebo tvary pomocného slovesa *byti* v perifrastickém préteritu (perfektu) (§10) či v perifrastickém kondicionálu (§11): byla enklitická buď ve vztahu k samému slovesu, nebo — při jeho větně konstitutivní povaze — v rámci věty jako celku. Jistá pravidelnost se projevuje dále i v řazení několika různých enklitik v jedné větě (§13). Pozici s enklitiky zčásti totožnou, zčásti specifickou zaujímá *ubo* (§14).

Zusammenfassung

DER RHYTMISCHE FAKTOR
IN DER LINEAREN SATZORGANISATION IM ALTKIRCHENSLAWISCHEN

Die lineare Satzorganisation besteht in der Stellung der Satzkomponenten einerseits im Rahmen des Satzes als eines Ganzen (die Anfangs-, Mittel- und Endposition), und andererseits in bezug auf andere Komponenten desselben Satzes, u. zw. vom Standpunkt ihrer Nacheinanderfolge (die Ante- und Postposition) und vom Standpunkt ihrer Entfernung (die kontakt- und distante Position). Der rhythmische Faktor ist dabei in der Stellung der Proklitika und Enklitika zur Geltung gekommen. Proklitisch waren im Aksl. negative Partikeln *ne* (§3) und *ni* (§4), Präpositionen (§5), Satzpartikeln und Konjunktionen *a, i, da, to, nъ* (und auch *li* als Konjunktion) (§6). Die Enklitika waren von dreierlei Natur: a) Die Satzpartikeln und Konjunktionen *bo, že, li* (§8) waren im Rahmen des Satzes als eines Ganzen enklitisch. b) Die kurzen, sich auf die syntaktischen Substantiva beziehenden Pronominalformen und die Postverbia (§12) waren in bezug auf das determinierte Nomen enklitisch. Zweifache war dagegen die Motivierung der Stellung c) der sich auf das Verbalprädikat beziehenden Enklitika, seien es die kurzen Pronominalformen (§9), oder die Formen des Hilfszeitwortes *byti* im periphrastischen Präteritum (Perfekt) (§10) oder im periphrastischen Konditional (§11) gewesen: sie waren entweder in bezug auf das Prädikat selbst enklitisch, oder aber – bei dessen satzkonstituierender Natur – im Rahmen des Satzes als eines Ganzen. Eine gewisse Regelmäßigkeit kommt ferner auch in der Reihenfolge mehrerer Enklitika in einem Satz zutage (§13). Die mit den Enklitika teilweise identische, teilweise aber spezifische Position nimmt das *ubo* ein (§14).

Sažetak

RITMIČKI FAKTOR
U LINEARNOJ ORGANIZACIJI STAROSLAVENSKE REČENICE

Pod linearnom organizacijom rečenice podrazumijevamo razmještaj sastavnih dijelova rečenice kako u okviru rečenične cjeline (incipitna, medijalna i finitna pozicija), tako i u odnosu na druge komponente iste rečenice, uzimajući u obzir njihov međusobni redosljed (antepozicija, postpozicija) i njihovu međusobnu udaljenost (kontaktna i distantna pozicija). Ritmički faktor dolazi do izražaja u položaju proklitika i enklitika.

U staroslavenskom su bile negativne proklitične partikule *ne* (§3) i *ni* (§4), prijedlozi (§5), veznici i partikule *a, i, da, to, nъ* (i također *li* u vezničkoj funkciji) (§6). Postojale su tri vrste enklitika: a) rečenične partikule i veznici *bo, že, li* (§8) bili su enklitični u okviru rečenične cjeline. b) Kratki oblici zamjenica vezani uz sintaktičke imenice i postverbiji (§12) bili su enklitični u odnosu na determinirano ime. Dvojako je bila motivirana pozicija c) enklitika vezanih uz glagolski predikat, bilo da su u pitanju kratki oblici zamjenica (§9), bilo oblici pomoćnog glagola *byti* u opisnom preteritu (perfektu) (§10), ili u opisnom kondicionalu (§11): one su bile enklitične ili u odnosu na sâm glagol, ili u okviru rečenične cjeline, ukoliko se glagol javlja u funkciji konstituenta rečenice. Određena se pravilnost javlja i u redosljedu više različnih enklitika u jednoj rečenici (§13). Djelomice istovjetnu poziciju s enklitikama, djelomice pak specifičnu, zauzima *ubo* (§14).

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 10. travnja 1984.

Autor: *Radoslav Večerka,**Filozofická fakulta, Brno*